

**T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN SANATÇILARI ÜZERİNE BİR MÜZE
TASARIMI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
NAZ GÜLÜNA MİSİRLİ
1210070001**

**Anabilim Dalı: Sanat Yönetimi
Programı: Sanat Yönetimi**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Üstünipek

EKİM 2015

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN SANATÇILARI ÜZERİNE BİR MÜZE
TASARIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
NAZ GÜLÜNA MISIRLI
1210070001

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Üstünipek
Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Selçuk Hünerli
Yrd. Doç. Dr Okan Ormanlı

EKİM 2015

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Yönetimi Bölüm'ünde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu tez Kadın sanatçı olmanın vermiş olduğu zorlukları, yüzyıllar boyu kendini ispat edişini, dünyadan örneklerle ve cumhuriyet dönemi kadın sanatçılarımız ve eserleri üzerinden ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmada, araştırma modeli olarak tarama modeli esas alınmıştır. Bu bağlamda birçok kitap, bilimsel araştırma, makale, çok sayıda web kaynağı taranmış ve konuyla ilgili veriler toplanmıştır.

Bu tezde öncelikle, sınırsız bilgisiyle bana ışık tutup zaman ayırdığı için tez danışmanım Prof.Dr. Mehmet ÜSTÜNİPEK' e ve tezin durumunu sürekli sorarak beni motive eden aileme; her türlü desteğini benden esirgemeyen kuzenim Mujde Mısırlı Zoto'ya, yakın arkadaşlarıma; en içten teşekkürlerimi sunarım.

Naz Gülüna MISIRLI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	viii
EKLER-1 LİSTESİ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
EKLER-2 LİSTESİ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1.CİNSİYET AYRIMCILIĞI VE KADIN	3
1.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	3
1.2. Tarihsel Süreçten Günümüze Kadınların Eğitimi ve Kadın İşgücü	5
1.2.1. Dünyada Kadın İşgücü	5
1.2.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi	5
1.2.1.2. Sanayi Devrimi Sonrası	6
1.2.2. Türkiye'de Kadınların Eğitim Görmelerinde Karşılaştıkları Engeller	7
1.3. Çalışma Hayatında Kadın İşgücü	9
1.3.1. Ev Kadınlığı ve Ücretsiz Aile İşçiliği	9
1.3.2. Ücretli Kadın İşgücü	10
1.4. Kadınların Çalışma Hayatlarında Karşılaştıkları Sorunlar.....	10
1.4.1. İş Yaşamında Karşılaşılan Sorunlar	10
1.4.1.1. Eğitimde Eşitsizlik	10
1.4.1.2. İş Bulma ve Terfide Eşitsizlik.....	12
1.4.1.3. Ücretlerde Eşitsizlik	13
1.4.1.4. Sendikal Haklardan Yararlanmada Eşitsizlik	13
1.4.1.5. Cinsel Taciz	14

1.4.2. Aile Yaşamında Karşılaşılan Sorunlar	15
1.4.3. Cinsiyet Ayrımcılığı.....	16
İKİNCİ BÖLÜM	18
2.TÜRK SANATI VE KADIN SANATÇILAR.....	18
2.1. Osmanlıdan Cumhuriyete Türk Resmi	18
2.2. Dünyadan Kadın Resim Sanatçılarından Örnekler	23
2.2.1 Bir Tecavüz Kurbanı, Bir Sanatçı ve Bir Kadın: Artemisia Gentileschi	23
2.2.2 Tamara Lempicka	25
2.2.3 Devrimin, Aşkın ve Acıların Kadını: Frida Kahlo.....	25
2.2.4 Louise Bourgeois	26
2.2.5 Marina Abramovic	26
2.3. Dünya Ülkelerindeki ve Türkiye’deki Kadın Sanatçıların Sorunları	27
2.3.1. Dünyadaki Kadın sanatçılara bakış.....	27
2.3.2. Dünyada Kadın sanatçıların yaşadıkları sıkıntılar	27
2.3.3. Türk Kadın Sanatçılarına Bakış ve Türk Kadın Sanatçıların Sorunları	28
2.3.3.1. Türkiye’de Resim sanatında Kadın sanatçılara bakış.....	28
2.4 Türk Sanatçılarından Örnekler	28
2.4.1 Celile Hikmet (1883 - 1956).....	28
2.4.2 Mihri Rasim Müşfik (1886 - 1954).....	29
2.4.3 Müfide Kadri (1889 - 1911)	29
2.4.5 Melek (Ziya) Celal Sofu (1896 - 1976).....	30
2.4.6 Fahr el Nisa Zeid (1901-1991).....	30
2.4.7 Nermin Faruki (1904-1991).....	30
2.4.8 Sabiha Bengütaş (1904-1992).....	31
2.4.9 Hale Asaf (1905-1938).....	31
2.4.10 Eren Eyüboğlu (1907-1988)	31
2.4.11 Bedia Güteryüz (1908 - 1991)	32

2.4.12 Füreya Koral (1910-1997).....	32
2.4.13 Leyla Gamsız (1921 - 2010).....	32
2.4.14 Alev Ebüzziya (1938-)	33
2.4.15 Jale Yılmabaşar (1939-)	33
2.4.16 Tomur Atagök (1939-)	33
2.4.17 Neş'e Erdok (1940-).....	34
2.4.18 İpek Duben (1941-).....	34
2.4.19 Seyhun Topuz (1942-).....	34
2.4.20 Ayşe Erkmen (1949-).....	35
2.4.21 İnci Eviner (1956-).....	35
2.4.22 Handan Börüteçene (1957-).....	35
2.4.23 Selma Gürbüz (1960-).....	36
2.4.24 Şükran Moral (1963-).....	36
2.4.25 Canan Şenol (1970-).....	36
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	38
3.MÜZE	38
3.1 Müzenin Amacı:	38
3.2 Müzenin İçerik Düzenlemesi.....	38
3.2.1 Giriş.....	38
3.2.2 Cumhuriyet Öncesi Kadın Sanatçılar	39
3.2.3 Cumhuriyet Kuşağı Kadın Sanatçılar	39
3.2.4 Yakın Dönem Kadın Sanatçılar	39
3.2.5 Süreli Sergi Salonu.....	40
3.2.6 Arşiv ve Kütüphane.....	40
3.2.7 Resim Atölyeleri	40
3.2.8 Çocuk Atölyeleri	40
3.2.9 Mağaza	40

3.3 Müzenin Çalışma Yöntemi.....	41
3.4 Bütçe	41
SONUÇ	42
KAYNAKÇA	44
EKLER 1	49
EKLER 2	59

KISALTMALAR LİSTESİ

CEDAW :Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığı Yok Edilmesi Sözleşmesi

DİE : Devlet İstatistik Enstitüsü

OECD :Organisation for Economic Cooperation and Development

TÜSİAD :Türkiye Sanayici İş Adamları Derneği

Üniversite : İstanbul Kültür Üniversitesi
Enstitüsü : Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı : Sanat Yönetimi
Programı : Sanat Yönetimi
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet Üstünipek
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Haziran 2015

ÖZET

CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN SANATÇILARI ÜZERİNE BİR MÜZE TASARIMI

Naz Gülüna Mısırlı

Türk resim sanatı Tanzimat döneminden itibaren belli aşamalar kaydetmiştir. Özellikle, İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nde yetişen ve yurtdışında çalışmalar yapan kadın ressamalar, resim sanatında değerli eserler vermişlerdir. Bu süreçte, kadının Türk toplumundaki yerinden, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden, toplumun sanata ve kadın ressama bakış açısından kaynaklanan bazı sorunlarla da karşılaşmışlardır. Bütün bunlara rağmen, Türk kadın sanatçıları Türk sanat tarihinde belirleyici bir role ve öneme sahip olmuştur.

Bu araştırmanın amacı; ilk kadın ressamaları araştırmak ve bunların bir müze çerçevesinde değerlendirmesini yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, resim, sanat, müze, değerlendirme

University : İstanbul Kültür University
Institute : Institute of Social Sciences
Department : Art Management
Programme : Art Management
Supervisor : Prof. Dr. Mehmet Üstünipek
Degree Awarded and Date : MA-June 2015

ABSTRACT

REPUBLICAN PERİODA MUSEUM DESIGN FEMALE ARTİSTS

Naz Gülüna Mısırlı

From the Tanzimat Age to the Turkish painting has achieved a certain. In particular, Inas Sanayi-I Nefise Mektebi grown women painters who work abroad, they gave valuable artifacts in the art of painting. In this process, women in Turkish society, gender inequality from the Society of Arts and a painter from the perspective of the woman they encountered some problems. In spite of all this, the Turkish authorities announced the world women artists in the art of name painting.

The aim of this research is the first female artist to investigate them and to make an assessment within the framework of a museum.

Keywords : Woman, drawing, art, museums, evaluation

EKLER LİSTESİ 1

Resim 1. Portre- Artemisia Gentileschi	49
Resim 2. “Susanna ve İhtiyarlar (1610)” Artemisia Gentileschi	49
Resim 3. “Bakire ve Çocuk (1609)” Artemissia Gentileschi	50
Resim 4.İsimsiz- Artemissia Gentileschi (1638)	50
Resim 5. “Judith’in Holofernes’i Öldürmesi” (1612-13) Artemissia Gentileschi.....	51
Resim 6.Lute Çalan Kadın (1609-1612) Artemissia Gentileschi.....	52
Resim 7.Anahtar ve El Tamara Lempicka.....	53
Resim8.AdamveKadın Tamara Lempicka	53
Resim 9.Frieda ve Diego- Rivera Frida Kahlo	54
Resim 10.Umutsuz -Frida Kahlo.....	54
Resim 11.Saçsız Hali ile Otoportre -Frida Kahlo	55
Resim 12.Henry Ford Hastanesi- Frida Kahlo	55
Resim 13.Frida ve Sezeryan Operasyonu	56
Frida Kahlo	56
Resim 14.Fridalar- Frida Kahlo	56
Resim 15.Louise Bourgeois	57
Resim 16.Louise Bourgeois	57
Resim 17.Sıra Dışı Aşk- Marina Abromovic.....	58
Resim 18.Yaz Kurtul Yap Kurtul- Marina Abromovic	58

EKLER LİSTESİ 2

Resim 1.Portre- Celile Hikmet.....	59
Resim 2. Portre- Celile Hikmet.....	59
Resim 3. Samih Rıfat BEY –Celile Hikmet.....	60
Resim 4. Natürtmort- Celile Hikmet	60
Resim 5.Kadın Portresi – Mihri Müşfik	61
Resim 6.Otoportre Mihri Müşfik	61
Resim 7. “Sevgili Vecih’ciğime İstanbul Hatırası”- Mihri Müşfik	62
Resim 8.Tevfik Fikret Portresi- Mihri Müşfi.....	62
Resim 9.Enise Hanım – Mihri Müşfik.....	63
Resim 10.Mustafa Kemal Atatürk Portresi- Mihri Müşfik.....	63
Resim 11.Yaşlı Kadın Portresi Mihri Müşfik	64
Resim 12 .Çingene Kızı – Mihri Müşfik	64
Resim 13.Kitap Okuyan Kadın Portresi- Müfide Kadri.....	65
Resim 14.Kayıpta Kızlar Portresi – Müfide Kadri.....	65
Resim 15.Kırda Kadınlar Piknik-Müfide Kadri.....	65
Resim 16.Otoportre –Müfide Kadri	66
Resim 17.Sahilde Aşk Müfide Kadri.....	66
Resim 18.Dua Eden Kız – Müfide Kadri.....	67
Resim 19.Yaşlı Adam – Belkis Mustafa.....	67
Resim 20.Çıplak Kadın Portresi- Belkis Mustafa	68
Resim 21. İsimsiz Melek Celal Sofu	68
Resim 22 . İsimsiz Melek Celal Sofu	69
Resim 23. İsimsiz Melek Celal Sofu	69
Resim 24.Portre -Fahr el Nissa Zeid	70
Resim 25. Portre Fahr el Nisa Zeid	70
Resim 26. Portre Fahr el Nissa Zeid.....	71
Resim 27. İsimsiz Nermin Faruki	71
Resim 28. İsimsiz Nermin Faruki	72
Resim 29 .Atatürk Büstü- Sabiha Bengütaş.....	72
Resim 30. İnönü Heykeli- Sabiha Bengütaş	73
Resim 31. Bursa’dan Manzaralar- Hale Asaf	73

Resim 32. Otoportre-Hale Asaf.....	73
Resim 33. Paetli Hale Asaf	74
Resim 34. Bursalı Gelin –Eren Eyüboğlu.....	74
Resim 35. Balıklı Natürtmort -Eren Eyüboğlu	75
Resim 36. Oturan Çıplak -Eren Eyüboğlu	75
Resim 37. Dikili Ağaç- Eren Eyüboğlu	76
Resim 38. Boğaz Bedia Güteryüz	76
Resim 39. Göksu- Bedia Güteryüz.....	77
Resim 40. Peyzaj Bedia Güteryüz	77
Resim 41. Vazo Seramik Füreya Koral	78
Resim42.Yürüyenİnsanlar1 Füreya Koral	78
Resim 43. Yürüyen İnsanlar 2.....	79
Füreya Koral	79
Resim44.Yürüyen İnsanlar3 Füreya Koral	79
Resim 45. Otoportre Leyla Gamsız	80
Resim 46. İsimsiz Leyla Gamsız.....	80
Resim 47. Retrospektif Leyla Gamsız	81
Resim 48. Siesbye Alev Ebüzziya.....	81
Resim 49. Siesbye Alev Ebüzziya.....	82
Resim 50. Siesbye Alev Ebüzziya.....	82
Resim 51. Siesbye Untitled Alev Ebüzziya	83
Resim 52. Ertugan Jale Yılmaşar	83
Resim 53. Ertugan 1996 Jale Yılmabaşar	84
Resim 54. Kediler Jale Yılmabaşar	84
Resim 55. İsimsiz Tomur Atagök	84
Resim 56. İsimsiz Tomur Atagök	85
Resim 57 . Gece Vapuru 1995- Neş Erdok.....	85
Resim 58. Kötü Kedi 2005 –Neş’e Erdok	86
Resim 59. Neydik, Ne olduk 2008- Neş’e Erdok.....	86
Resim 60. Şerife 1982 İpek Duben	86
Resim 61. Daireler ve Düğümler Seyhun Topuz	87
Resim 62. Kareler Seyhun Topuz	87
Resim 63. Kırık Formlar -Seyhun Topuz	87
Resim 64. Turuncu- Ayşe Erkmen	88

Resim 65. Şapka 2010 -Ayşe Erkmen.....	88
Resim 66. Harem -İnci Eviner	89
Resim 67. İstanbul Modern Özel Koleksiyon- İnci Eviner	89
Resim 68. Bavul -Handan Börteçene	89
Resim 69. Saraçhane Park İstanbul 1994- Handan Börteçene.....	90
Resim 70. Small Quilt Patterns Handan Börteçene.....	90
Resim 71. Dudak -Selma Gürbüz.....	91
Resim 72. Kırmızı Yüz -Selma Gürbüz.....	91
Resim 73. Yıldız -Selma Gürbüz	92
Resim 74. Gece Uyku Güzelleri- Selma Gürbüz	92
Resim 75. İsimsiz -Şükran Moral.....	93
Resim 76. Çocuk Gelin -Şükran Moral	93
Resim 77. Despair -Şükran Moral.....	94
Resim 78. Hamam -Şükran Moral.....	94
Resim 79. Üç kişiyle Evlilik -Şükran Moral.....	95
Resim 80. İsimsiz- Canan	95
Resim 81. İsimsiz –Canan	95

GİRİŞ

Kentsel yaşamın en büyük sorunlarından biri olan toplumsal cinsiyet ilişkileri her alanda kendisini göstermektedir. Tarihsel süreçten günümüze kadar, sanayi devrimi öncesi ve sonrasında üretim, tüketim, uzmanlaşma, ekonomik kalkınma, aile yaşamı ile ilgili kanunsal politikalar, kamu-özel ayrımı, kentsel toprak kullanımı ve toprağın bölünmesi, hizmetler, toplumsal etkileşim ve denetim, kültür üretimi, demokratik politikaların düzenlenişi vb.. durumlar kentseldir ve tüm durumlar toplumsal cinsiyet ilişkileri ile iç içedir.

Modern toplumların ortaya çıkışından günümüze kadar olan süre zarfında, kadınlar yalnızca aile kurumu içerisinde evliliğin gerekliliklerini görev olarak üstlenmiş, kamusal yaşamın fırsatlarından mahrum edilmiştir. Bu kapsamda özellikle, eşit vatandaş olma hakkı, eğitim hakkı, sanat hakkı, politik ve ekonomik haklar, sosyal ve kültürel haklar, hukuki ve dini hakları elinden alınan kadınlar temel insan haklarından yararlanamaz olmuşlardır. Bütün bu olayların neticesinde kadınlara yönelik eşitsizlik, haksızlık ve sömürücü koşullar ortaya çıkmıştır. 19. Yüzyılın başlarından itibaren kadın hakları mücadeleleri ile bu durum değiştirilmeye çalışılmış ve bu çalışmalar 20. Yüzyıldan itibaren hız kazanmıştır.

Resim sanatının Osmanlı Türkiye'sine girişi Lale Devri ile başlayarak 19. Yüzyılın ortalarında meydana gelmiştir. 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren saray ve sanatçılar arasındaki ilişki gelişmiş, sanatsal hareketlenmeler başlamış, resim atölyeleri açılmış ve yurtdışından resim öğretmenleri getirilmiştir. 1914 yılında ise İnas Sanayi-i Nefise Mektebi adında ilk kız resim okulu açılarak kız öğrencilerin sanat eğitimi alma fırsatı yaratılmıştır.

Dünyada sanatta kadının yer almasının öncüleri olan kadın sanatçılardan bazıları; Artemisia Gentileschi, Frida Kahlo, Louise Bourgeois, Marina Abramovich, Tamara Lempicka gibi isimlerdir. Türkiye'de de sanatın farklı dallarında pek çok başarılar, sergilere ve ödüllere imza atan kadın sanatçılar yetişmiştir. Fakat sanat alanında da tarihsel sürecin diğer alanlarında olduğu gibi toplumsal cinsiyet ayrımları, haklardan mahrum kalma durumları ile karşılaşmıştır. Kadın sanatçıların pek çoğu eğitim hakkından mahrum edilmiş, sanatları gün yüzüne çıkarılmamış ve birçok istismara uğramışlardır.

Çalışmamızın birinci bölümünde; toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında; tarihsel süreçten günümüze kadar kadınların eğitimi ve eğitimde karşılaştıkları sorunlar, kadın işgücü ve iş hayatında karşılaştıkları sorunlar, aile yaşamında kadının rolü ve toplumda cinsiyet ayrımcılığı konuları ele alınmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise; Osmanlı'dan günümüze resim sanatının gelişimi, Cumhuriyet dönemi Türk sanatı ve 1950 sonrası Türk sanatındaki eğilimler ele alınmış, dünyadan kadın sanatçılara örnekler verilerek cinsiyet ayrımı sebebiyle yaşadıkları sorunlar ve bunların eserlerine yansıması ele alınmış ve Cumhuriyet dönemi kadın sanatçıların hayatları ve eserleri incelenmiştir.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümü ise; galeri niteliği taşımakta olup, burada sanatçıların eserlerine yer verilmiştir. Müze tasarımı bir içerik olarak kurgulanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.CİNSİYET AYRIMCILIĞI VE KADIN

1.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini

İlk olarak 1972 yılında AnnOakley, toplumsal cinsiyeti cinsiyetle ilintilendirerek ama farklılaştırarak tanımladığında, cinsiyet değişkenini göz ardı etmeyecek bir toplum kuramı açısından keskin dönüm noktalarının da önünü açmıştır. Bunlardan birincisi, biyolojik belirlenimciliğin reddedilmesidir. İkincisi, kadın/erkek bölünmesinin iki yanının da aynı kavram altında bir araya getirilmesi yoluyla ilişkiselliğin vurgulanması, kadın sorunu kavramsallaştırmasından uzaklaşarak, bir "toplumsal sistem'e, toplumsal ilişkiler bütününe dikkat çekilmesidir. Böylelikle, üçüncü olarak, içsel farklılaşmalarla çelişkileri bünyesinde barındıran, durağan tanımları reddeden, dikkatini sürece ve devingenliğe çeviren bir kavrayış mümkün olmuştur¹.

Toplumsal cinsiyet ilişkileri, aslında kentsel yaşamın en önemli sorunsalları arasındadır. Üretim, tüketim ve dağıtımın örgütlenmesi, uzmanlaşma, ekonomik kalkınma, aile yaşamıyla ilgili kamusal politikalar, kamusal-özel ayrımı ve bu ayrımı veri alan ya da dönüştüren düzenlemeler, kentsel toprak kullanımı ve toprağın bölünmesi, hizmetler, toplumsal etkileşim ve denetim, kültür üretimi, demokratik politikaların düzenlenişi vb.. hepsi kentseldir ve kaçınılmaz olarak toplumsal cinsiyet ilişkileriyle iç içedir².

Kadınların, yoğun olarak ücretli çalışma yaşamına katılmaya başladıktan sonra, "erkek yapımı çevre"yle ilişkili olarak karşılaştıkları güçlükleri araştıran çalışmalar, mekanla davranışsal özellikler arasında kimi bağıntısal bulgulara erişmiştir: Kayıt dışı ekonomide çalışan çok sayıda kadın bulunmaktadır ve bunlar genellikle ağır yüklerle kent içi yolculuk yapmaktadır. Ortalama olarak daha düşük gelire sahip olduklarından daha az devingenlik içindedirler³. Kayıt dışı ekonomiyle getirilen tedbirler bu sektörde yoğun olarak istihdam edilen kadın işçilerin haklarının verilmesi konusunda da fayda sağlayabilir.

Formel sektörde iş bulamayan, çalışması babası veya kocası tarafından yasaklanan, küçük çocuklu ya da ailesinde bakıma muhtaç kişiler olan kadınlar evde çalışmayı tercih etmektedirler. Bu

¹ Ayten Alkan, **Cins Cins Mekan**, İstanbul: Varlık Yayınları, 2009, s.12.

² Ayten Alkan, **Yerel Yönetimler ve Cinsiyet**, Ankara: Dipnot Yayınları, 2005, s.22.

³ Alkan, **Cins Cins Mekan**, s.41.

kadınların bir bölümü evinde bir işverene bağlı olarak çalışmaktadır. Bazı kadınlar ise, sahip oldukları becerileri kullanarak veya yeni beceriler elde ederek evde çalışmak suretiyle gelirlerini arttırmaktadır. Bu arada eğitim düzeyi düşük, piyasa tarafından talep edilen becerilere sahip olmayan kadınlar ise kentlerde orta ve üst gelir gruplarına ait ailelerin yanında temizlik, çocuk ve hasta bakımı işlerinde çalışmaktadır.⁴ Türkiye'de kadınların çalışma yaşamına katılmaları hane içinde yaptıkları veya yapmak zorunda bırakıldıkları bir dizi iş tarafından engellenmektedir. Bir kadın ancak ev işlerini, çocukların eğitimiyle ilgili sorumlulukları, hasta ve yaşlı bakımı gibi işleri tek başına veya bir yardımcı aracılığıyla hallettikten sonra dışarıda çalışmaya gidebilir.

Bu nedenle kadınlar çalışma kararını verir ve iş tercihlerini yaparken, ev içindeki görevlerini aksatacak işleri seçmemeye özen gösterirler veya etraftan kadınlar üzerinde bu yönde bir baskı olur.

Kadınların iş tercihlerini belirleyen bir başka etmen de seçilecek işin kadınlara uygun olup olmadığıyla ilgilidir. Kadınların yaptıkları veya toplum tarafından kadınlara yakıştırılmış sekreterlik, bilgisayar operatörlüğü, fabrika işçiliği, satış elemanlığı, kasiyerlik, kuaförlük, hemşirelik, öğretmenlik, muhasebecilik gibi işler kadınlar tarafından aile içindeki yükümlülüklerini daha az etkilemeleri nedeniyle tercih edilmektedir. Kadınların eğitim düzeyi arttıkça "kadın işlerini tercih etme" de azalmaktadır.

Çalışan kadınlardan işveren durumunda olan % 0,7 iken, ücretsiz aile işçisi durumunda olan % 51 "dir (Erkeklerin % 10'u işveren, % 10'u aile işçisidir). Kadınların %31,7'si, erkeklerin % 41,7'si düzenli, maaşlı olarak çalışmaktadır.

Kadınların işgücüne katılımında kır-kent ayrımı ve eğitim düzeyleri önemli bir rol oynamaktadır. Bu etmenler ise şu şekildedir⁵:

- Kırsal kesimdeki kadınların yüzde 60'ı işgücüne katılmaktadır, ancak bunların büyük bir çoğunluğu ücretsiz aile işçisi konumundadır ve doğrudan kendilerine getirişi olmayan bir ekonomik faaliyet içindedirler. Çalışan bütün erkeklerin ise yüzde 66,2'si tarım dışı sektörlerde çalışmaktadır.⁶
- Kentlere olan yoğun göç, bu nüfusu istihdam edebilecek yatırımların eksikliği ve kent gerçekleriyle baş edememe gibi etkenler kadınların şehirlerdeki çalışma yaşamına katılımını olumsuz yönde etkilemektedir. 1955'de kentlerdeki kadın nüfusunun yüzde 77'si çalışmakta iken bu oran 1989'da yüzde 35'e, 1996'da yüzde 30'a inmiştir.

⁴KA-DER, **Kadın Siyasetçinin Elkitabı**, İstanbul: Acar matbaacılık, 2002,s.28.

⁵ KA-DER, s.27.

- Eğitim düzeyi arttıkça kadınların işgücüne katılımı ve çalışma isteği de artmaktadır. Türkiye genelinde yüzde 30 dolayında olan kadınların işgücüne katılımı lise bitirenlerde yüzde 31,7; lise dengi meslek okulu mezunlarında yüzde 42,3; üniversite bitirmişlerde yüzde 71,9'dur.
- Düşük eğitilmiş kadınlar kırsal kesimde yoğun olarak işgücüne katılırken, bu kadınların kentlerde işgücüne katılma oranı sadece yüzde 5-10'dur.
- Kırsal kesimde ileri yaşlar kadınların işgücüne katılmasına engel oluşturmazken, kentlerde yaşları ilerleyen kadınların işgücüne katılma oranı çok düşüktür.
- Kadınlardaki işsizlik oranı eğitim düzeyi arttıkça daha da artmaktadır. DİE verilerine göre, 1999'da işsiz kadınların yüzde 44'ü lise ve dengi okulların mezunudur; bu oran 20-24 yaş grubu kadınlarda yüzde 56'ya yükselmektedir.

Kadın eğitimine gereken önemin verilerek kadınların eğitim düzeyinin yükseltilmesi kadınların nitelikli işgücüne katılım oranının yükselmesini sağlayacaktır.

1.2. Tarihsel Süreçten Günümüze Kadınların Eğitimi ve Kadın İşgücü

Eğitim, dünyanın her yerinde sorunları olan bir konudur. Fakat Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bu sorunlar daha da ağır bir biçimde hissedilmektedir. Her şeyden önce, niteliği ve niceliği açısından verilen eğitim yeterli olmamaktadır. Yeterli olur gibi gözüktüğü zamanlarda da, birey ve toplum açısından pek işlevsel olmayan bir içerik taşıdığı görülmektedir. Ülkemizin çağdaşlaşmasında kadınlara verilen eğitimin önemi büyüktür. Ülkemizin ilerleyebilmesi için çalışan, üreten, eğitilmiş kadınlara ihtiyacı vardır.

1.2.1. Dünyada Kadın İşgücü

1.2.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi

Sanayi devriminin ağır çalışma koşullarından kadınları da çok etkilendiği görülmektedir. Eski üretimin zaman alıcı ve yorucu olması, kadının zamanını ve bütün gücünü ailesinin geçimini sağlamak için gerekli üretim faaliyetlerine ayırmasına sebep olmaktadır. Toplumsal olarak iyi bir ev kadınına gösterilen saygının temelinde kadının üretime katılarak fayda yaratması şeklinde iktisadi nedenler

yatmaktadır⁷. Aynı zamanda soyun devamı için kadının kutsal rolü bilindiğinden kadına daha yüksek bir toplumsal değer atfediliyordu⁸.

19. yüzyılda tekstil sanayi, kadınların ev işlerinden sonra en çok çalıştırıldıkları sektördür. Doğum yapıncaya kadar kadınlar fabrikada çalıştırılıyordu. Hatta uzun çalışma saatleri ile sürekli ayakta çalışmaları ile fabrikaların havalandırmasının kötü oluşu, bu kadın işçiler üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabiliyordu. Kadınların bu dönemde çok ağır koşullarda çalıştırıldığı, adeta haklarının gasp edildiği anlaşılmaktadır.

Sanayi devrimi öncesi kadının çalışma yaşamındaki yer alması sanayi devrimi sonrasında da yaşanmaya devam etmiş hatta dünyanın her yerinde görülmeye başlanmıştır.

1.2.1.2. Sanayi Devrimi Sonrası

Tarihin ilk dönemlerinden bu yana kadınlar, ekonomik hayatta aktif olarak bulunmaktadır. Kadının çalışma hayatında ücretli olarak yer alması 18. yüzyılın sonlarında İngiltere’de başlamış; Avrupa’ya ve daha sonra dünyaya yayılmıştır. Sanayileşme ile beraber kadının aile içindeki konumu da değişmiş ve aile içinde ekonomik katma değer açısından önemsenmeyen kadınlar “işçi” olarak çalışma hayatında yer almaya başlamışlardır.⁹

Çalışma yaşamının bugünkü duruma gelmesi uzun bir süreçten geçmesi sonucunda olmuştur. 1844’te İngiltere’de 13 yaşından küçük çocukların fabrikalarda 6,5 saatten fazla çalışmamaları ve günün diğer yarısında okula gitmeleri kabul edilmiştir. Kadınların da haftada en fazla 69 saat çalıştırılabilecekleri konusunda düzenleme getirilmiştir. 1850’de 13 yaşından küçüklerle, kadınların yeraltında çalışmaları yasaklanmıştır. Aynı yasak Fransa’da 1874’de uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca bu düzenlemelerle ilgili uygulamaları denetlemek için müfettişler görevlendirilmiştir. 1860’dan itibaren de bu düzenlemeler her türlü işyerini kapsayacak şekilde geniş çalışma alanlarına yayılmıştır.¹⁰

Fransa’da çalışma sürelerine 1892 yılında 11 saatlik çalışma süresi getirilmiştir. Devletlerce bu düzenlemeler yapılırken kadın işçilerde haklarını korumak için mücadele sürecine girmişlerdir.

⁷Clara Zetkin, **Kadın Sorunu Üzerine Seçme Yazılar**, 3.Basım, İsmail Yarkın (çev), İstanbul: İnter Yayınları, 1996,s.12.

⁸ Tamer Soysal, **Uluslararası Sözleşmeler Işığında 4857 Sayılı İş Kanununda Kadın İşçiyi Koruyan Hükümler**, Kamu-İş Dergisi, Cilt.8, Sayı.4, 2006,s.2.

⁹ Ömer Zühtü Altan, **Sosyal Politika, Eskişehir: Ankara Üniversitesi Yayını**, Yayın No:1477, 2003,s.215.

¹⁰Herbert Heaton, **Avrupa İktisat Tarihi 1**, Ali M. Kılıçbay ve Osman Aydoğuş (çeviren), Ankara: Teori Yayınları, 1985,s.336-341.

1830'da dünyada ilk kez, Amerika'da dokuma fabrikalarında çalışan kadın işçiler, bir sendika kurarak örgütlenmişlerdir. Kadın işçiler ilk toplu eylemlerini, 19. yüzyıl sonunda İngiltere'de yapmışlardır. 1888 yılında Londra'da 700 kadın kibrit işçisinin katıldığı bir grev yapılmış ve bunu 1889'da dokuma işçilerinin grevi izlemiştir.¹¹

Sanayileşme süreci 19. asırda genelde bütün batı ülkelerinde tekstil sanayi ile başladığından, ücretli endüstri işçilerinin önemli bir kısmını kadın işçiler oluşturmuştur. İkinci dünya savaşından sonra ise, hizmet ve kamu sektörlerinin genişlemesi ile kadın işgücü oranını arttırmıştır¹²

Sanayi dönemi öncesi ve sonrası kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları zorluklar dışında eğitim görmelerinde de engellerle karşı karşıya kalmaktadır.

1.2.2. Türkiye'de Kadınların Eğitim Görmelerinde Karşılaştıkları Engeller

İnsan hayatının olduğu gibi, toplum hayatının temeli de öğrenmedir. Her toplum öğrenmenin en mükemmel biçimde gerçekleşmesi için düzenlemeler yapar.(Miser 26)¹³ Temel bir insan hakkı olan eğitim; eşitlik, kalkınma ve barış hedeflerine ulaşılması için gerekli bir araçtır. Kadınların, eğitim olanaklarından yararlanmaları, hem kendilerine hem de topluma büyük katkı sağlamaktadır. Eğitimle birlikte kadın; kendini tanımlamaya başlamakta, aile içi rol dağılımında farklılaşma talep etmekte, evde geçirdiği zamanı ev işlerinden kendini geliştirmeye yönelik değiştirmekte, okuma ve televizyon izleme alışkanlıklarında seçicilik başlamakta, evlilik ve cinsel ilişkide tercihlerini yapar hale gelmektedir. Aile içi şiddet karşısında kendini tanımlamaları değişmekte; karşı durma haklarını kullanmakta, ekonomik bağımsızlık isteğini dürtüleyerek çalışma yaşamında yer alma isteğini pekiştirmekte, aile içindeki örtülü yöneticilik yeteneğini dışarı çıkararak kamusal alanda kullanmaya yönelmektedir.¹⁴ Dolayısıyla kadınların eğitimsel statüsü ile bütün sosyal göstergeler arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerde de, kadınların, etkin yaşamın bütün alanlarına katılmaları, sürekli kalkınmanın, sosyal bir dengede olmanın ve barışçı bir gelişmenin bir garantisidir.¹⁵

Minibaş'ın, konuya ilişkin olarak belirttiği gibi insan haklarının kullanımı, çeşitli ülkelerde, zamanda ve mekânda değiştiği gibi, ülke yönetimine egemen olan siyasi parti rejimine göre de

¹¹ Altan,, s. 28-32.

¹² Petrol-İş, **Kadınlar Sosyal Güvenceden Yoksun**, Petrol-İş, Sayı.92, 1994,s28.

¹³ Rıfat Miser, **Topluluk Katılımı**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2000,s.26.

¹⁴Türkel Minibaş, **Türkiye'nin Kalkınma Sürecinde Kadın İşgücü**, Aydınlanmanın Kadınları, Necla Arat (editör), Cumhuriyet Kitap Kulübü, 1998,s.270.

¹⁵Server Tanilli, **Ne Olursa Olsun Savaşıyorlar: Kadın sorununun Neresindeyiz**, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2006,s.210.

değişmektedir. Türkiye özelinde ise, uluslar arası yasalarla da desteklenmiş birçok hak ve özgürlüğün uygulamada yaşam bulabilmesi, kadınların eğitim olanaklarına ulaşabilmesiyle doğru orantılı olarak gelişmektedir.¹⁶ Eğitim süreci, parçası olduğu toplumsal yapının egemen ideolojisini yeniden üretmektedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından bu yana gözlemlenen gelişmeler kadınların toplumsal konumlarını ciddi bir biçimde değiştirmekten uzaktır. Hâlâ önemli karar verme konumlarına erkekler hâkimdir; çoğunluğun kadın olduğu öğretmenlik mesleğinde bile kadın müdürler azınlıktadır. Toplumda yerleşik değer yargılarına göre kadınların erkek özelliği sayılan karar verme konumuna gelmesi yadırganmakta, aykırı sayılmaktadır. Yadırganmayan kadının bir gün evlenip evdeki emek yoğun, yıpratıcı uğraşlarla cebelleşmesidir. Bu toplumsal normların dışına düşüp, işini ciddiye alan ve başarılı olan pek çok kadın ise hem aykırı olanı yaşamakta hem de aynı anda verili aile kurumunun isteklerine cevap veremeyeceği için evlenmemekte, ya da çocuk yapmamaktadır. Kadınlar-eğitim düzeni ilişkisini çözümlenmeye çalışırken resmi sayılara yansıyan eşitsizlik ve cinsiyetçi uygulamaların dökümü yeterli olmamakta, söz konusu ilişkinin muhtevasına kadınlar açısından bakmanın gerekliliği önem kazanmaktadır. Örneğin yalnızca kadınların, işgücünün yeniden üretimine katkılarının eğitim süreci ile ilişkilerini ele alan yaklaşımın, verili, aile içinde tanımlanmış kadınlık konumunu sorgulamayan niteliği yüzünden yeterli olmayacağı açıktır. Oysa kadının zaten aktif olmak zorunda bırakıldığı özel (aile, çocuk, v.s.) ve aktif olabileceği kamu (aile-dışı, toplumsal işlevler, v.s.) alanlarının karşılıklı etkileşimi içinde eğitim sürecinin değerlendirilmesi daha verimli bir yaklaşımdır. Özel ve kamusal alanların etkileşimi içinde eğitimin rolünün anlaşılmasından kastedilen şudur: Eğitim içi başarı ile eğitim sonrası varılan konumlar, elde edilen sonuçlar kadın ve erkekler için farklılıklar göstermektedir. Bir başka deyişle, eğitimde başarı ile toplumsal konumlar arasındaki ilişki cinsiyete göre şekillenmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde lise seviyesinde, kızlar erkeklerle geleneksel kıstaslara göre karşılaştırıldığında, eşit ya da daha başarılıdırlar. Eşit sayıda kız ve erkek öğrenci liseden mezun olduğu halde, daha çok sayıda kız öğrenci yüksek okula başlamakta, ancak daha çok sayıda erkek bu okullardan mezun olmaktadır.¹⁷

Kadınların eğitim görmeleri geçmişten bu yana aileler tarafından kalıplaşmış fikirlerle engellenmektedir. Türkiye, kızların okumasının doğru olmadığı, ev işlerini yapmalarının normal karşılanmadığı bir ülke konumundadır.

¹⁶ Minibaş, s.269-270.

¹⁷ John Holme Ballantine, **Eğitim Sosyolojisi**, New Jersey: PrenticeHall, 1983. S.8

1.3. Çalışma Hayatında Kadın İşgücü

Kadının işgücü, iş yaşamında özel olarak ilgilenilmesi gereken bir sosyal gruptur. Çalışma yaşamında kadının konumunun toplumsal ilişkiler ve kadının toplumdaki konumundan etkilendiği görülmektedir.

Hem kendisi ve ailesi, hem de ülke ekonomisi açısından çok yönlü ve faydalı olan kadının çalışma yaşamında yer almasıdır. Fakat kadınların geleneksel aile içi görevlerini aşarak ev dışı çalışma alanlarına çıkabilmeleri hiç de kolay olmamıştır. Kadın istihdamı, kadın emeğine zorunlu olarak gereksinim duyulan durumlarda mümkün olabilmiştir. Kadının istihdamını engelleyen nedenler ise ataerkil zihniyet, yaratılış, yasalar, eğitimsizlik ve ülkenin ekonomik koşulları olarak açıklanabilir.

Kadın işgücü kavramı, ekonomik temelli işgücü piyasası kuramlarında ve cinsiyet tabanlı feminist yaklaşımda farklı anlamları ifade etmektedir. Feminist yaklaşım, kadın erkek eşitsizliğinin üretimde ortadan kalkması ile üretimde kadın işgücü emeğinin olumsuz yönlerinin kaybolacağı görüşünü orta koyarak, kadının işgücü piyasasındaki yerini cinsel kimlik olgusu açısından açıklamaktadır¹⁸. Yapılan çalışmalara göre, kadınların genelde ev kadınlığının, anneliğin bir uzantısı olan çocuk bakıcılığı, hemşirelik, temizlik işleri ve öğretmenlik gibi mesleklerle uğraştıkları görülmüştür. Yine araştırmalarda pek çok toplumda kadınların yaptığı işlerin önemsenmediği ortaya çıkmıştır.¹⁹

1.3.1. Ev Kadınlığı ve Ücretsiz Aile İşçiliği

Kadının gerçekleştirdiği işlerin maddi değerini hesaplamının zor olmasının nedeni, kadın emeğinin, erkeğin emeğine oranla gözle görülür bir biçimde kayıt dışı, ev içi faaliyetlerde yoğunlaşmış olmasından ötürüdür²⁰. Kadının çalışmadığı toplumlardaki ailelerde, erkek para kazanma görevini, kadınsa çocuk bakıcılığı ve ev işleri gibi görevleri üstlenmiştir ve kadının çalışma ortamı evi olmuştur²¹.

¹⁸ Nazan Moroğlu, **Kadın İstihdamı Zirvesi**, İstanbul: TİSK, 10-11 Şubat 2006, s.10-11.

¹⁹ Serap Palaz, **Türkiye’de Cinsiyet Ayrımcılığı Analizinde Neo Klasik Yaklaşım Karşı Kurumcu Yaklaşım: Eşitliği Sağlayıcı Politika Önerileri**, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c6s9/makale/c6s9m5.pdf>, s.99.

²⁰ Gülfer Dikbayır, **Kadın ve Erkeklerin Gelir Getirmeyen Faaliyetlerinin İncelenmesi İçinde: 4.Ulusal Kadın Çalışmaları Toplantısı**, İzmir: Ege Üniversitesi Yayını, 1998, s.11

²¹ TİSK, **İstihdam Kadın İşgücü ve Yeni İş Kanunu Sempozyumu**, İstanbul: TİSK, Yayın No:242, Mayıs 2004, s.32.

Kadın işgücü tarımda ve kırsal bölgelerde ücretsiz aile işçisi olarak daha fazlayken, kentlerdeki emek piyasalarında ücretli işçi olarak kadın iş gücüne yeterince yer verilmemektedir.²²

Ataerkil bir toplum olan Türkiye'nin kadınlarının ev kadını olması erkek dışarıda çalışmalı bakış açısının var olması kadına karşı oluşan cinsiyet ayrımcılığını ortaya çıkarmaktadır. Kadınlar ücretsiz aile işçisi olarak evde çalışarak ve ev kadınlığı rolünü üstlenerek eğitimden ve çalışma yaşamından soyutlandırılmaktadır.

1.3.2. Ücretli Kadın İşgücü

Kadının çalışma yaşamındaki konumuna baktığımızda, ülkeleri gelişmişlik seviyelerine göre sınıflandırmanın gerekliliği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda ekonomisi tarıma dayalı, kent toplumu kimliğine ulaşamamış gelişmekte olan ülkelerle, endüstriyel gelişimini tamamlamış, kent toplumu kimliğini kazanmış ülkelerde çalışma şartları farklılık göstermektedir. Kadın işgücü, endüstriyel gelişimini tamamlamış ülke ve bölgelerde hizmet sektöründe, gelişmekte olan ülke ve bölgelerde ise ağırlıklı olarak tarım sektöründe yer almaktadır. Dolayısıyla ev içi işlerle özdeşleştirilen tarım sektöründeki faaliyetler ücretlendirilmemektedir. Kadının işgücüne girmesi endüstrileşme yönünden gelişmiş toplumlarla endüstrileşme yönünden gelişmemiş toplumlara göre farklılık göstermesi ücretlendirme konusunda da farklılığa neden olmaktadır. Kadın, kent kimliğine girmeyen toplumlarda tarım sektöründe çalıştırılarak ev içi işlerde çalışıyormuş muamelesi görmektedir. Bu da kadının kent kimliğine kavuşmamış bölgelerde eğitim görmesinin önemini ve sanayinin bu bölgelere de gitmesinin gerekliliğini gündeme getirmektedir.

1.4. Kadınların Çalışma Hayatlarında Karşılaştıkları Sorunlar

1.4.1. İş Yaşamında Karşılaşılan Sorunlar

1.4.1.1. Eğitimde Eşitsizlik

Bir düşünür, “Bir ülkede kadın ve erkeğin eğitimi eşit olsaydı, onların güç ve başarıları da aynı olurdu” demiştir. Eğitimde, kadınlarla erkeklerin eşit imkânlarla sahip olmadığı tarihin her döneminde ve dünyanın her yerinde görülmektedir. Eğitim de cinsiyete dayalı ayrımcılık konusunda yapılan bazı çalışmalar, Acar ve Tan kadının eğitimci sıfatıyla yaşadığı ayrımcılığı irdemiştir. Eğitimcilikte kadına karşı yapılan ayrımcılık genelde görev dağılımında görülmektedir. Dünyadan alınan verilerde kadınların okullarda alt basamak sınıflara verildiği, erkeklerin ise üst sınıflarda görevlendirildiği

²² Mustafa Özer ve Kemal Biçerli, , **Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2003,s.66.

görülmektedir.²³ Ancak, bu çalışmada eğitimde cinsiyete dayalı ayrımcılıktan kastedilen eğitim alabilme hakkında karşılaşılan ayrımcılıktır.

1982 Anayasası 42. maddesinde “kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz” ifadesi yer almıştır. Ancak kadınların bu temel haktan yararlanmaları bütün eğitim seviyelerinde erkeklerden çok düşüktür. En temel haklar bile yasalarda ve formal alanda belirtilmesi onların gerçekleştirilmelerini sağlamaya yetememektedir.(TÜİK) Okuma yazma oranının artmış olması, eğitim öğretim kurumlarında kadınlarında eğitim alması için çıkarılan kanunlar eğitim düzeyinin istenen noktaya gelmesini sağlayamamaktadır.²⁴

Okullaşma oranının dışında eğitimdeki ayrımcılığın bir diğer boyutu da eğitim görülen alanın seçilmesinde karşımıza çıkmaktadır. Kızların belirli bazı dallarda eğitim görmeye, toplumsal ya da yasal itilirle yönetilmesi hatta zorlanması, nedenleri ve sonuçları yönünden önemlidir. Nedenleri açısından, toplumun kadınları ne denli erkeklere eşit gördüğünü saptayan bir gösterge olduğu için çok önemlidir. Sonuç olarak, genellikle daha az para kazanan ve daha önemsiz mesleklerde çalışmak isteyen kadınlar, çalışma hayatları boyunca erkeklerin himayesi altında olmaya sebep olmaktadır. Kadınların iyi eğitimden geçmemiş olması, onların yeteneksizliğine bir kanıt olarak gösterilmektedir. Böylece, bir noktadan kırılması gereken bir kısır döngü içinde bulunmaktadır.²⁵ Kadın eğitim görsün veya görmesin her noktada her koşulda ayrımcılığa maruz kalmaktadır. İlk önce yapılması gereken toplumun bilinçlendirilmesi yani toplum geçmişten bu güne yaşanan erkek egemenliğinden kurtularak ve bu zihniyetten arındırılarak ayrımcılığı ortadan kaldırabilir.

Geleneksel olarak kadınlar mühendislik, matematik bilimleri gibi alanlarda eğitime yönelmezlerken, erkekler özellikle bu alanlarda eğitim almaya eğilimlidirler. Bu eğilimlerin nedeni yine toplumun küçük yaşlarda bireylere uyguladığı ayrımcı tutumlardır. Kız çocuklarına daha sosyal, daha nitel iş ve meslek grupları örnek gösterilirken, erkek çocuklara daha fazla zaman ve güç isteyen, kariyer imkânının daha fazla olduğu daha nicel işler gösterilir²⁶. İşte yukarıda da bahsedildiği gibi toplum bilinçlendirilmedikçe kadınlara uygulanan bu ayrımcılık devam edecektir.

Uluslararası CEDAW ve Pekin Protokolü kapsamında taraf devletlere eğitimde kadınların erkeklerle eşit hakka sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımı önleyen bütün önlemlerin alınması yükümlülüğü getirilmiştir. Dünya’da ki uluslararası kuruluşlar, kadın-erkek arasında ki bu

²³ Mine Tan, **Kadının Ekonomik Yaşamı ve Eğitim**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1979, s.21.

²⁴ Fatma Gök, “Türkiye’de Kadınların Eğitimi; Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Kadın Eserleri Kütüphanesi Makale Arşivi**, No.6, 1999, s.1.

²⁵ Türker Alkan, “Kadın Erkek Eşitsizliği Sorunu”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Yayın No: 475, 2000, s.47.

²⁶ Mats Alvesson ve Yvonne DueBillig, **Gender Managers And Organizations**, Berlin-Newyork: Walter De Gruyter, 1994, s.18.

eğitim hakkından yararlanabilme eğitsizliğinin farkındadır. Eğitim dđnyanın her yerinde sorunlu bir konudur. Özellikle bđlgeler arası eğitsizlik ve bunun doğurduğu sonuçlar en önemli sorunlardandır. Bđlgeler arası dengesizlikten en fazla kadınların etkilenmesi, eğitsizliği daha da artırıcı bir sonuç doğurmaktadır.²⁷

1.4.1.2. İş Bulma ve Terfide Eğitsizlik

DİE 2000 yılı verilerine göre, kadınların işsizlik oranı erkeklere oranla daha fazla olmakla birlikte, Türkiye genelinde bu oran kadınlarda % 6,1'dir. Maalesef, eğitim düzeyi yükseldikçe de genç kadınların işsizlik oranları azalmamaktadır. Eğitilmiş kadın genç işsizlik oranı %29 olup, bu oran şehirlerde %26 ve kırdada %43'tür. 12-24 yaş arası, ilkokul mezunu kadınların işsizlik oranı %7 iken, bu oran ortaokul mezunlarında %26, lise mezunlarında %34, yüksekokul mezunlarında ise %34'dir. Kırsal kesimdeki genel kadın işsizlik oranı %1,9'dur, ancak bu oranın kırdada düşük olmasının sebebi, kırdada kadınların ücretsiz aile işçisi olarak sayılmasından kaynaklanmaktadır.²⁸

Çalışma hayatında yer almaya başladıkları zamandan beri kadınlar, iş bulma konusunda birçok engelle karşı karşıya kalmaktadır. Firmalar işe alırken, özellikle bekar ve genç kadınları tercih etmekte, daha çok kapitalist sistemlerde olmak üzere, kadın gücünün ucuz ve niteliksiz olması beklenmektedir. İş görüşmelerinde yapılan mülakatlarda eğitim düzeyi ne olursa olsun kadınlara, erkeklerin aksine, evlilik ve çocuk sahibi olma konusunda sorular sorulmaktadır²⁹. Kadınlara sorulan bu sorular çalışma hayatında onu engelleyecek durumların olmamasını sağlamaktır. Ancak kadın hem iş hayatında hem de ev hayatında sorumluluklarını yerine getirebilecek güçtedir. İşe alırken kadınların bu muameleye maruz kalması onların iş yaşamında karşılaştığı sorunlardan biridir.

Kadınların seviyesi yüksek işlerde erkeklere oranla az önemsenmelerinin sebebi OECD verilerinde göre 'cam tavan' olarak adlandırılan; kadınların erkekler gibi kariyer fırsatları olan işlerde çalışmalarına rağmen, üst kademelere terfi ettirilmelerinde erkeklere oranla şanslarının daha az olmasıdır. Bu bağlamda, sosyal tutum ve davranışlar, kültürel önyargılar; kadınların ayrımcılığa uğramasına sebep olan ve üst kademedeki pozisyonlara ulaşmalarını engelleyen temel faktörler olarak görülmektedir. Ayrıca, uzun çalışma süreleri, düzensiz iş seyahatleri ve yer değişikliği var olduğunda çocuk bakımının ve ev sorumluluklarının aileler arası dengesiz dağılımı, kadınların üst kademelere ulaşmasında diğer bir engel olarak görülmektedir. Konuyla ilgili "sonu olmayan, kör bir açıklama"

²⁷ Alkan, **a.g.e.**, s.45.

²⁸ <http://www.wap.ntvmsnbc.com/id/25189975/>

²⁹ Erdoğan, Gülüşan Özgül, **İşletme Yönetiminde Sosyal Sorumluluk Bakış Açısıyla Kadın Yönetici Terfilerinde Terfi Engelleri (Tekstil Sektöründe Bir 113 Araştırma)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, 2002,s.66.

olarak isimlendirilmektedir. Buna göre kadınların erkeklere oranla üst kademedeki pozisyonlara daha az sıklıkla terfi ettirilmelerinin sebebi, kadınların daha az terfi fırsatı olan işlerde çalışıyor olmalarıdır. Kadınların ve erkeklerin farklı sektörler ve meslekler arasında dağılması ise, bu hususu mantıklı hale getirmektedir. Fakat eldeki söz konusu veriler, bu düşüncenin araştırılmasında daha da ileriye gidilmesini sağlamaktadır.³⁰ Kadınların ev içi sorumluluklarının olması terfi ve üst yönetim pozisyonlarına katılımlarını engellemekte ve hem işverenlerin bekar kadın çalışanları işgücüne dahil etmesi hem de erkeklerin terfisi fazla olan işlere yönelmeleri kadın ayrımcılığını ve iş hayatındaki sorunları ortaya çıkarmaktadır.

1.4.1.3. Ücretlerde Eşitsizlik

Türkiye dâhil birçok ülkede, kanunlarla getirilen koruyucu hükümlere rağmen, kadınlar erkeklerden daha az ücret almaktadır. Gençler arasında ücret farklılığında değişme olmazken, zamanla fark açılmakta; orta yaş ve kariyer sonunda fark zirveye ulaşmaktadır. Ücret farklılıklarının bir sebebi de, kadınların düşük ücretli işlerde yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır. Bir diğer önemli sebep de, kadınların yeteneklerinin yeterince önemli kabul edilmemesidir. Kadınlar daha önemsiz konumlarda, erkekler ise önemli görevler ve terfi de tercih edilmekte ve bu sebeple de erkekler daha çok ücret almaktadırlar. Ayrıca kadınların bir iş alanına girdiklerinde daha az paraya çalışmaya razı olmaları, aldıkları ücretin düşmesine yol açmaktadır. Çünkü birçok kadın, kendi değerinin bilincinde olmayarak, mesleğini erkeğinkiyle eşit görmemektedir. İşverenler de, aynı işte bir kadın çalıştırarak ücreti %25-30 oranında düşürebileceklerinin bilinciyle hareket ederler.³¹

Kadınların önündeki engellerden bir tanesi de ücretlerdeki eşitsizliktir. Onlar erkeklerden daha az almasının yanında eğitim durumuna bağlı olarak da değişim yaşanmaktadır.

1.4.1.4. Sendikal Haklardan Yararlanmada Eşitsizlik

Sendikalar çalışma yaşamında karşılaşılan kadın sorunlarına çözüm getiren bir uygulamadır. Bu açıdan kadın çalışanlar güçlenmektedir.

³⁰ OECD, *Employment Outlook, Women At Work: WhoAreTheyAnd How AreTheyFaring?*, <http://www.oecd.org/dataoecd/36/7/17652667.pdf>, s.95.

³¹ Mine Gerni, *Yönetimde Kadınlar*, İstanbul:Beta Yayınları, 2001, s.20-21

Sosyal haklardan bir diğeri de, “sendikal örgütlenme hakkı ”dır. Ataerkil toplum yapılarında, sendikal örgütlenme siyaset gibi erkek-işi olarak değerlendirildiğinden, kadın işçilerin sendikalaşma eğilimleri erkeklere oranla düşük olmaktadır.³²

Sendikalar kadınların işgücüne katılımını desteklemekte ve onlara bu yolda cesaret vermektedir. Kadınların önündeki engelleri ve nasıl giderilmesi gerektiği konusunda seminerler düzenlemektedir. Yapılan bu çalışmalar kadınlara karşı uygulanan bu ayrımcılığı ortadan kaldırabilir.

1.4.1.5. Cinsel Taciz

Kişilik hakları ihlalinin bir örneği olan cinsel taciz, çalışma yaşamı içinde çok önemli bir yere sahip olan diğer bir sorundur. Cinsel taciz, cinsiyet ayrımcılığına sebebiyet veren bir olgudur³³. Kadınlara uygulanan cinsel taciz kadınların tek ve çok önemli ayrımcılık olayıdır. Kadınlar birçok iş alanında cinsel tacize maruz kalarak işten çıkmaları sağlanmakta ve bu şekilde mağdur bırakılmaktadır.

Cinsel taciz, kadınların karşılaştığı önemli bir problem olmasına rağmen, iş ortamında huzursuzluk yaratan ve herkesi ilgilendiren bir husustur. Kadın ayrımcılığının ve düşmanlığının arttığı ve cinsel tacizlere göz yumulduğu çalışma ortamında, çalışma atmosferi de bozulmakta, işçilerin performansı, verimliliği, motivasyonu düşmekte ve işgücü kaybı oranları yükselmektedir³⁴. Kadınların işveren tarafından ya da aynı statüdeki çalışma arkadaşları tarafından cinsel tacize maruz kalması terfi, önemli kararlarda söz hakkı yönünden güçlü tarafta olan erkeklerin engeli olmaktadır. Kadınlara bu şekilde cinsel bir varlık olarak bakılmaktadır. İşgücüne girmeleri konusunda güçlük çeken kadınların çalışmaya başladıktan sonra yaşadığı bu olaylarla da (cinsel taciz) sorun yaşaması kadını çalışma yaşamından soyutlamaktadır.

Çalışma yaşamında kadınların en çok maruz kaldığı olay cinsel tacizdir. Cinsel tacize maruz kalan kadınların kariyerine olumsuz etkileyebilmektedir.

³²Adnan Mahiroğulları, **Türkiye’de Sendikalaşma Evreleri ve Sendikalaşmayı Etkileyen Unsurlar**, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt.2, Sayı.1, <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/98.pdf>,s.171.

³³Başar Baypınar, **İşyerinde Cinsel Taciz, Çalışma Yaşamında Dönüşümler**, 2.Basım, Aşkın Keser (editör), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005,s.417-427.

³⁴Ali Seyyar, **Sosyal Siyaset Açısından Kadın ve Aile Politikaları**, İstanbul: Birey Yayıncılık, 1999,s.114.

1.4.2. Aile Yaşamında Karşılaşılan Sorunlar

Ataerkil toplum yapısı, kadından öncelikle toplumsal rollerini yerine getirmesini beklerken, kadın için çalışma yaşamı ve kariyeri ikinci planda kalmaktadır. Bu nedenle çalışan kadın, işinde başarılı olmaya çalışırken, toplumun kendisine attığı ev kadını ve annelik rollerini en ideal şekilde yürütme çabasıdadır. İşi nedeniyle evini ihmal ettiğinde mutlu olamadığı gibi; ev ve çocuk sorumluluklarını yerine getirmeye çalışırken, kendisini işine tam olarak veremeyerek, işyerinde zayıf bir konuma da düşebilmektedir. Bu durumların yaşanması, işyerinde çatışmalara ve işverenin kadın işgücüne olan güveninin azalmasına neden olmaktadır³⁵. Kadınların bu durumu toplumun onlar adına koyduğu kurallar yüzünden oluşmaktadır. Kadından beklenenin sadece aile bakımı değil çalışma yaşamı ve kariyer basamaklarında ilerleme de olmalıdır.

Kadın işin ardından evde ikinci bir işgünü yaşamaktadır. Günümüzde birçok çalışan kadın, ev ve çocuk bakımı ile ilgili olarak eşinden yardım görmemektedir. Yapılan araştırmalar, evin günlük işleri nedeniyle kadınların erkeklere göre haftada 15 saat daha fazla çalıştıklarını göstermektedir. Başka bir araştırma göre ise, ev işlerinin %75'inin hala kadınlarca yapıldığını belirtmektedir. Eğitimli erkekler bile, belirli rol değişimlerini kabul etse de, geleneksel davranış kalıplarını devam ettirmektedir. Kadının eşi ile aynı eğitim düzeyinde olması da bu sonucu değiştirememektedir. Bazı çalışan kadınlar ise, eşi kendisine yardım etse dahi, yetiştirilmeye ilgili olarak geleneksel rollerinden vazgeçemeyerek bu rolleri devredememektedir. (Gemi 24) Kadın eşiyle aynı eğitim düzeyine sahip olsa bile çocuk bakımını hatta bazen ev işlerinde bile sorumluluğu kadına bırakarak kadının ev işleri ile dışarıdaki işi arasında gidip gelirken aksamalar yaşamasına sebebiyet vermektedir.

Çalışan kadınların evlenme ve çocuk sahibi olma durumu, yaşa bağlı olarak yükselmekte ayrıca, çalışma yaşamına katılım oranları da düşmektedir.³⁶

Çocuk bakımı, çalışan annelerin karşılaştığı en temel zorluklardandır. Öte yandan, yeni çalışma biçimlerinin kadınlar tarafından tercih edilmesinde etkisi olduğu bilinen konulardandır. Bunun temel nedeni, bu sorunun çalışan bir çiftin daha bebek dünyaya gelmeden en çok düşündükleri konu olmasıdır. 1992 yılında Türkiye'de, Marmara Bölgesi dışında gerçekleştirilen araştırmada, kadınların,

³⁵ Gemi, a.g.e.,s.24

³⁶ Ayşe Eyüboğlu, Sema Özar ve Tufan Tanrıöver, **Kentli Çalışanların Çalışma Koşulları Ve Çalışma Yaşamını Terk Nedenleri**, 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek, Oya Çitçi (editör), Ankara: TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayınları, 1998, s.207-216.

günlük çalışma sürelerinin %30.67'sini çocuk bakımına, %26.37'sini de yemek hazırlamaya ayırdıkları ortaya konulmuştur.³⁷

Kreşlerin fiyatlarının yüksek olması ve devletin temel eğitim kurumlarının mesai saatleriyle uyum sağlamayacak şekilde yarı-zamanlı olması, kadının çalışma yaşamında sorun yaşamasına neden olmaktadır. Yaşı, eğitim seviyesi, sosyo-ekonomik statüsüne bakılmaksızın, Türkiye'de çocuğa en iyi annenin bakacağı görüşü de kadının içinde bulunduğu çıkmazı derinleştirmektedir. Ancak çalışma ile ilgili kararlı ya da buna "ekonomik" açıdan mecbur olan kadının çocuklarının bakım ve eğitimi geniş aile içi dayanışma sayesinde bir nebze olsun kolaylaşabilmektedir.³⁸ Kadınların aile-iş arasında kalmaması için ailedeki diğer üyelerinde kadına yardımcı olması gerekmektedir. Bu sayede kadında çalışma yaşamında yer bulur ve kariyerini rahat ve sağlıklı bir şekilde yürütür.

Kadının çalıştığı ailelerde anne babalar, çocuğun hayatına dair sadece bebeklik döneminde değil, genel süreçte de pek çok zorlukla karşılaşabilmektedir. Örneğin çocuk okula gidiyorsa, anne ise gittiğinde onu okula kim götürecektir ya da servise kim bindirecek, eve anneden önce gelirse onu kim karşılayacak, ihtiyaçlarıyla kim ilgilenecek gibi sorunlar yaşanmaktadır³⁹. Bugün pek çok çalışan kadın, bakıma muhtaç yaştaki çocuğu ile ilgilenmesi için ailesinden ya da yakın akrabalarından destek almaktadır. Ancak, kentlerde mesafeler ve ulaşım sorunu bu imkânı da giderek azaltmaktadır⁴⁰. Kadın yaşamında her alanı ve her noktasında sorun ve engellerle karşılaşmaktadır. Bu sorun ve engellerin en aza indirilebilmesi için toplumun onlara hayatı kolaylaştıracak ve çalışma hayatına katılımlarını sağlayacak olanakları sağlaması gerekmektedir.

1.4.3. Cinsiyet Ayrımcılığı

Ayrımcılık, negatif ve pozitif ayrımcılık olmak üzere ikiye ayrılır. Negatif ayrımcılık bir grup aleyhine yapılan muamele, pozitif ayrımcılık bir grup lehine yapılan muamele anlamındadır⁴¹. Pozitif ve negatif ayrımcılık kadınlara ve erkeklere yönelik yapılan farklı farklı ayrımcılıktır. Bu ayrımcılık unsurları kadına karşı gösterilen ve onların sorunlarla baş başa bırakan iki kavramdır.

Uluslararası platformda kadınların cinsiyet ayrımcılığıyla karşılaşmalarını önlemeye ve konumlarını iyileştirmeye yönelik pek çok kuruluş ile karşılaşılabilir. Birleşmiş Milletler

³⁷Nurattin Yıldırak, **Köy Kadınlarının Sosyo Ekonomik ve Kültürel Konumları**, İstanbul: FES Yayıncılık, 1992,s.63.

³⁸ Ayşe Eyüboğlu, Sema Özar ve Tufan Tanrıöver,s.214-215.

³⁹ Sevda Demirbilek, **Sosyal Güvenlik Sosyolojisi**, İzmir: Legal Yayıncılık, 2005,s.191.

⁴⁰Birgül Çiftçi, **Türkiye'de Sanayileşme Sürecinde Çalışan Kadınlar ve Aile İçi Yaşam**, TİSK Yayınları, İstihdam, Kadın İşgücü ve Yeni İş Kanunu Sempozyumu, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1097>.

⁴¹ Murat Yüksel,. **Feminist Hukuk Kuramı ve Feminist Düşünce Teorileri**. İstanbul: Beta Yayınları, 2003,s.154.

Örgütü, Avrupa Konseyi, Avrupa İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı ve Uluslararası Çalışma Örgütü vb.. Toplumsal işbölümü sürecinde kadının erkeğe nazaran farklı bir konumla yüz yüze kalmasını aşmak, biyolojik olarak erkekten farklı olan kadının sosyolojik olarak farklılaşmasını engellemek ya da tarihsel sürecin bu sonucunu eşitlik doğrultusunda değiştirmek, bu uluslararası kuruluşların hedefleri arasında bulunmaktadır. Hatta 2007 yılı herkes için eşitlik yılı olarak Berlin’de yapılan AB Çalışma ve Sosyal İşler Bakanları bilgilendirme toplantısında ele alınarak konu üzerinde bugün ısrarla durulmaktadır.

Sözleşmenin 1. maddesi kadınlara karşı yapılan ayrımı tanımlamaktadır. “İş bu Sözleşmeye göre "Kadınlara karşı ayırım" deyimi kadınların, medeni durumları gözetilmeksizin ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan faydalanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu hedefleyen ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım ve kısıtlama anlamına gelecektir.”

Ayrıca sözleşmenin 11. Maddesinde kadın çalışana yapılan ayırımın engellenmesi hükme bağlanmıştır. “Taraflar Devletler, istihdam alanında kadınlara karşı ayrımı engellemek ve kadın-erkek eşitliği esasına dayanarak eşit haklar sağlamak için uygun önlemleri alacaklardır. Evlilik ve analık sebebiyle kadınlara karşı olan ayrımı önlemek ve etkin çalışma hakkını sağlamak amacıyla, Taraflar Devletler uygun önlemleri alacaklardır. Bu maddede yer alan konulara ilişkin koruyucu yasalar bilimsel ve teknik bilgi ışığı altında periyodik olarak yeniden gözden geçirilecek ve gerekirse değiştirilecek, kaldırılacak veya uzatılacaktır.”

Roma Antlaşması’nın hazırlık çalışmaları, Avrupa Birliği kapsamında çalışma yaşamında kadın-erkek eşitliğini sağlamak amacıyla yapılan düzenlemelerin kaynağıdır. Roma Antlaşmasının 119. maddesi kadın-erkek işçiler arasında eşit işe eşit ücret ödenmesine dair hüküm içermektedir. Kadın-erkek eşitliğini sağlamak amacıyla, Avrupa Topluluğu düzeyinde sekiz Yönerge, bir karar, iki tavsiye kararı, on bir bağlayıcı olmayan karar, bir beyanname ve bir sonuç bildirisi bulunmaktadır.⁴²

⁴²Ercüment Tezcan, **Çalışma Yaşamında Kadın-Erkek Eşitliği ve Avrupa Birliği Çerçevesindeki Uygulamalar, 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek**, Oya Çitçi (editör), Ankara: TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayınları, 1998,s.173-175.

İKİNCİ BÖLÜM

2.TÜRK SANATI VE KADIN SANATÇILAR

2.1. Osmanlıdan Cumhuriyete Türk Resmi

19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren sarayla sanatçılar arasında ilerleyen ilişkiler, Pera’da başlayan sanatsal hareketlenmeler ve bunun sonucu 1874 yılında Fransız ressam Guillement tarafından açılan özel resim atölyesi, 1877 yılında İstanbul’da özel resim atölyesi açma girişimi, askeri okulların programlarına konulan resim dersleri, bu uygulamaların sivil okullarda da devam etmesi, yurt dışından resim öğretmenlerinin getirilmesi ve yetenekli gençlerin 1829’da başlayıp 1834 ve 1835 yıllarında Batı’ya gönderilmesi Türk resim sanatının batılı anlamda gelişim süreci içinde oluşan sanat ortamını gösterir. Tüm bu sanatsal hareketliliğin sonucunda resmi bir kurum olarak açılan Sanayi-i Nefise Mektebi böyle bir sanatsal ortamda en önemli gelişme olarak değerlendirilebilir.⁴³

Batılılaşma açısından önemli bir adım da 1 Mart 1883’te kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi’nin açılmasıdır. Ressam ve müzeci Osman Hamdi Bey’in 1882’de müdürlüğe getirildiği okulda eğitim hem kuramsal hem de uygulamalı olarak başlamıştır. Bu mektebin programları insan anatomisi, tabiat resmi, perspektif ve yağlıboya ağırlıklı olup, dersler usta-çırak ilişkisi ile yürütülmekteydi. Sanayi-i Nefise Mektebi’nin resim atölyelerinde yapılan çalışmalar, Türkiye’de resim eğitiminin akademik bir disipline sokulması yönünden bir aşamadır. Bu eğitimde figür anatomisi ve portre sorunlarına önem verilmiş olduğu da göze çarpmaktadır.⁴⁴

Osmanlı Devleti’nin resmi bir kurumu olarak kurulan Sanayi-i Nefise Mektep-i Âlisi; Türk Resim Sanatında önemli bir kurum olarak karşımıza çıkar. Mimarlık, resim ve heykel alanında eğitim veren Sanayi-i Nefise Mektebi Âlisi ise ilk kurulduğu yıllarda öğrenci sayısındaki azlık resim ve heykel sanatının toplum tarafından Kabul süreci nedeniyle daha yavaş ancak kararlı bir ilerlemeyle gelişmiştir.

1910’da Sanayi-i Nefise Mektebi tarafından veya kendi imkanlarıyla Paris’e resim öğrenimi için gitmiş ressamlar I. Dünya Savaşı’nın başlaması ile birlikte 1914’te ülkeye geri dönmüşlerdir. Türk resim tarihinde “1914 Kuşağı” veya “Çallı Kuşağı” diye adlandırılan bu grubun başlıca üyeleri, Halil Paşa, Sami Yetik, Ruhi Arel, Nazmi Ziya Güran, Avni Lifij, Namık İsmail, Ali Sami Boyar, Hoca Ali Rıza, Şevket Dağ, Mehmet Ali Laga, İbrahim Çallı, Mihri Müşfik, Hikmet Onat, Feyhaman Duran’dır.

⁴³Ahmet Kamil Gören, **Sanayi Nefise Mektebi, Türkiye’imiz**,s. 48.

⁴⁴ Sezer Tansuğ, **Çağdaş Türk Sanatı**. İstanbul: Remzi Kitabevi,1999,s.108.

Avrupa'dan dönen bu sanatçılar, benimsedikleri izlenimciliğe yakın görüş ve teknikle ışığın kullanımı, soyuta yönelik alanında katkıda bulunmakla birlikte, teknik konuda da yeniliğe gitmişlerdir.⁴⁵

19.yüzyılda Abdülmecid ve Abdülaziz gibi padişahların hükümdarlığı süresince Avrupa'ya gönderilen ressamlar ülkeye batılı anlamda resmi getirdiler fakat daha modern atılımların olması için ülkede sanat eğitiminin kurumlaşması gerekliydi. Bu dönemde Guillemet Atölyesi'nde verilen eğitimin dışında bir sanat eğitimi yoktu. Osman Hamdi Bey'in önderliğinde Güzel Sanatlar Akademisi kurma girişimi 1877'de başladı ancak Osmanlı Rus Harbi nedeni ile bu proje gerçekleşmedi.⁴⁶

Sanayi-i Nefise Mektebi Âlisi'nin kuruluşundaki kadroda yer alan hocalar 25–30 yıllık bir sürede hizmet ettiler. 1908'den sonraki uzun bir dönemde ise Türk Resmi, izlenimcilik akımına paralel örnekler vermiştir. Nazmi Ziya, İbrahim Çallı, Hikmet Onat ve Feyhaman Duran gibi sanatçıların öncülük ettiği bu eğilimlere daha sonraları Namık İsmail, Şevket Dağ ve Hüseyin Avni Lifij'de katılmıştır. Bu arada "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuası"nda, izlenimci resim akımıyla ilgili yazılar da çıkmaktadır, İstanbul'un işgal edildiği yıllarda, Galatasaray sergilerine katılan ressamlar, Çanakkale'de destanlar yaratan Mehmetçik'le ilgili konuları resimlemek üzere görevlendirilmelerine rağmen, Boğaziçi ve Eski İstanbul'un dar sokakları üzerine yoğunlaşmışlardı. "Barbizon Okulu", yani açık havada resim yapma geleneğinin Türk resmine yansımaları da bu dönemlerde oluşmuştur. Daha sonraki kuşakta bir alışkanlık, haline gelen bu gelenek çerçevesinde, Şişli ve Haliç görüntüleri dışında, Eski Ahşap evler, cami içlerinin huzurlu atmosferi ve natürmortlara ilişkin çalışmalar yapılmıştır.

Osmanlının siyasi ve ekonomik çekişmelerle uğraştığı bu dönemde, hanedan üyesi olan Şehzade Abdülmecit, ressamlığı ve sanatsal etkinliklere verdiği destekle de tanınıyordu. Ayrıca Abdülmecit, 1909'da kurulan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin fahri başkanlığını da yaptı. Küçük yaşlarından itibaren resme ilgi duyan Abdülmecit, özellikle figür ve portre ile ilgilenmiş, güçlü ve yetenekli bir ressamdır.

Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, II. Meşrutiyet ortamının yarattığı özgürlük ortamı sayesinde, birçok etkinlik düzenlemiş hatta cemiyetin yayın organı niteliğinde olan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuasını, on sekiz sayı çıkarmıştır. Bu dergi, cemiyetin kuruluş amaçlarını ve dönemin sanat görüşünün dile getirildiği makalelere yer veriyordu.

Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, daha önce üzerinde yeterince durulmayan konuları gündemine alarak birçok yeniliğin ilk adımlarını atmıştır. Bu çabaları saraydan da destek görür, "Abdülmecid Efendi'nin cemiyetin ilerlemesi ve amaçlarına ulaşabilmesi için sunduğu taltifat ve teşvikât, sanat tarihimizde

⁴⁵ İndirkaş,s.28.

⁴⁶Günsel Renda, *Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat, Türkler,S. 278.*

'sanatçı hamiliği' kavramının başlangıcını da ifade etmektedir. Ve bu kavramı da içeren bu dönem, plastik sanatlar tarihimizde yepyeni bir dönemdir”

Artık yeni bir dönem başlamıştır, 20. yüzyılın başlarına kadar Türk ailelerin kızlarının resimle ilgilendikleri pek görülüyordu, ancak azınlık ailelerin kızları resimler yapıyor hatta bunları sergileme olanağı da buldular. Sanayi-i Nefise Mektebine, başlangıçta sadece erkek öğrenciler alınması nedeniyle, 1914 yılında İnas (Kız) Sanayi-i Nefise Mektebi adında ilk kız sanat okulu açıldı ve kız öğrenciler bu okulda sanat eğitimi alma olanağı buldular.

İlk Türk kadın ressamlarından olan Mihri Müşfik, İnas (kız) Sanayi-i Nefise müdürlüğüne getirildi. Ressam Zonaro'dan, dersler alan Müşfik, sonraları Roma ve Paris'te özel atölye ve sanat okullarına devam etti. Portre ve figür odaklı çalışmaları ile tanındı.

İlk kadın ressamlarımız, toplumda çok fazla tepki görmediler hatta ailelerinin teşviki ile kendilerine gerekli olan sanat eğitimini alma olanağına kavuştular. Müfide Kadri, bunlardan biridir.

Batılı anlamda resim yaratma hali en çok, 1. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine, Avrupa'da eğitim almakta olan gençlerin ülkeye döndükleri 1914 yılına rastlamıştır. Kendilerinden önceki kuşakların küçümseyici tepkileri ile karşılaşmış olmalarına karşın bu nesil sanatçıları, batının izlenimci üslubunu benimsemiş, yaratıcı ve özgün eserler oluşturmayı başarmışlardır. “Çallı Grubu” da denen, 1914 Kuşağı ressamlarının başlıca üyeleri; İbrahim Çallı, Mehmet Ruhi Bey, Feyhaman Duran, Hikmet Onat, Avni Lifij, Nazmi Ziya Güran ve Namık İsmail'dir.

Çallı Kuşağı sanatçıları aynı zamanda, Sanayi-i Nefise'de hoca olarak görev almışlardı. “Akademide görev alan Çallı kuşağının en büyük hizmeti ilk hocalıkları sırasında ve Cumhuriyetin başında heyecanlı bir öğrenci grubu yetiştirip Avrupa'ya göndermeleri olmuştur”⁴⁷ İbrahim Çallı'nın, her tür konuyu, büyük bir ustalık ve kendine özgü üslubu ile ele aldığı dönemdeki son derece başarılı ve yenilikçi resimleri kadar, kendini tutkuyla adanmış atölye hocalığı da, Türk resim tarihinde önemli izler bırakmıştır.

Kuruluş yıllarında Osman Hamdi Bey'in getirdiği yabancı hocaların çalışmaları Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etti. Bu hocalar çeşitli nedenlerden dolayı savaş sırasında ya da daha önceden işten ayrılmış olduklarından Sanayi-i Nefise Mektep-i Âlisi'nde 1915'den itibaren Türk hocalar dönemi başladı. 1925 yılına kadar hiçbir yabancı hoca eğitim kadrosunda yer almadı.⁴⁸

⁴⁷ Adnan Turani, **Dünya Sanat Tarihi**, İstanbul: Remzi Yayınları,2011, s.11.

⁴⁸ Mustafa Cezar, **Türkiye'nin Çağdaşlık Yoluna Işık Tutan Yüksek Öğretim Kurumlarından Akademi, Sanat Çevresi**,s.25.

Vallauri, Valeri ve Warnia, heykel bölümünün başındaki Oksan Efendi'nin hocalıkları döneminde Avrupa'daki yeni sanat akımlarıyla ilgilenilmedi.

Sanayi-i Nefise Mektebi Âlisi'nde resim öğretimi desen ve pentür atölyelerinde olmak üzere iki aşamada verilirdi. Desen çalışmaları galeri denilen atölyede oluyordu. Bu atölyede Yunan ve Roma tanrı ve tanrıçalarının alçıdan yapılmış heykelleri yer alıyordu.⁴⁹ Akademide eğitim altı yılda tamamlanıyordu. Birinci sınıfa "ihzari/hazırlık" adı verilirdi. İkinci, üçüncü, dördüncü sınıflarda heykellerden büst ve akademik desenler yaptırılırdı. Son iki sınıfta ise öğrenciler yağlı boya eğitimi alırdı.

Sanayi-i Nefise Mektebi için 1936 ve 1937 yılları önemlidir. 1930'lu yıllarda Türkiye'de eğitim kurumlarında reform yapılırken bu kurumda da reform yapıldı. Burada eskiyen yöntemlerin yerine sanat eğitiminde yeni ve modern yöntemlerin yerleştirilmesi amaçlandı. Bu yıllarda yapılan reformlarla birlikte akademideki gelişme hızlandı ve bu kurum Türk Sanatında söz sahibi olmaya başladı.

Sanayi-i Nefise Mektep-i Âlisi'nden mezun olan öğrenciler yavaş yavaş sanat hayatına atılmaya başladılar. Okulu bitiren öğrenciler arasında başarılı olanlar resim eğitimi için yurtdışına gönderiliyordu. 1891 yılında mimari bölümden Fevzi ve Nizamettin, 1892'de ressam Galip Bey ve heykeltıraş İhsan Bey, Paris'e eğitime gönderilen ilk mezunlardı.⁵⁰

1914 yılında savaş nedeniyle yurda dönen sanatçılar, Türk resmine, nihayet, izlenimci bir tavır ve renk skalası sokmuşlar, bir anlık görünümün, gelip geçici bir görüntünün izlenimlerini, renkli fırça izleriyle yakalamaya yönelik canlılığı getirmişlerdir. Bu arada, serbest fırça estetiği ile modeli resim anlayışı arasındaki çelişkilerin ayrımına varan bir sanat ortamı da oluşuyordu. Aslında bu kuşağın Türk resmine en büyük hizmeti, Akademi hocalığı ve Cumhuriyetin ilk yıllarında yetiştirdikleri genç sanatçılardır. Bir bölümü Avrupa'ya gönderilen bu sanatçılarla Türk Resim Sanatı Avrupa'daki diğer akımlarla da karşı karşıya gelmiş ve bir anlamda, Türk Resmindeki izlenimciliğin egemenliği sona ermiştir.

1914 yılı ve bunu izleyen dört yıl, Türk resim tarihinde farklı bir olaya sahne olur. I. Dünya savaşı sürecini kapsayan bu yıllarda, İstanbul'un Şişli ilçesinde, savaş resimleri yaptırılmak üzere bir atölye kurulmuştur. Aralarında Hikmet Onat, Ali Sami Boyar ve Mehmet Ruhi Bey gibi 1914kuşağı ressamlarıyla, Sami Yetik, Mehmet Ali Lâga gibi savaşa da katılmış bazı ressamlar bu atölyede, büyük bir dinamizm içeren, destansı, lirik resimler yaptılar.

⁴⁹ Turan Erol, **Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi**, Cilt 3,s.75.

⁵⁰Kıymet GİRAY, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yağlı Boya Resim Sanatı'nın Gelişim Çizgisi**, **Osmanlı Ansiklopedisi**,s. 445.

1918 yılında, Şişli atölyesinde çalışan ve aralarında Şehzade Abdülmecid, Feyhaman Duran, Harika (SirelLifij) Hanım, Hikmet Onat, Hüseyin Avni Lifij İsmail Hakkı Bey, Mehmet Sami Bey, İbrahim Çallı, Mehmet Ali Laga gibi önemli ressamların bazı eserleri, sergilenmek üzere Viyana'ya götürüldüler. İmparatorluk ailesine açılan bu sergi Türk Ressamları tarafından Avrupa'da açılan belki de ilk sergi olarak büyük bir önem taşımaktadır

1914 kuşağı ressamı ayrıca, 1916 yılından başlayarak, 1951 yılına kadar her yılın ağustos ayında Galatasaray Lisesi'nde sergiler açtılar. Bu sergilerde usta sanatçılar yanında, yetenekli genç ressamlar da resimlerini sergileme olanağı buldu. Galatasaray sergileri, halkın ve aydınların sabırsızlıkla beklediği önemli bir kültür olayı olarak uzun yıllar önemini korudu.

1914 kuşağı ressamı, araştırmaya açık, sürekli yeni ve özgün arayışlar içinde olan ressamlardı. Tek bir konu ya da üsluba bağlı kalmamış pek çok konuyu, kendi biçimlerinde betimlemişlerdi. Bu arayışlar içinde olan ressamlara en iyi örneklerden biri, Namık İsmail'dir. O, "Sanat yaşamı boyunca, belli bir sanat anlayışı çevresinde ve teknikte olmamış, değişik tarzları denemiştir. Güçlü bir desene sahip olan Namık İsmail, ustaca fırça vuruşları ve sağlam çizgileriyle, realist bir figür ressamı olduğu kadar, izlenimci bir peyzaj ressamıdır... Namık İsmail, kendini yinelemekten çok daima yenilemek isteğiyle çalışmalarını gerçekleştirir".⁵¹

İzlenimcilik deneyiminden sonra çok akımlı bir sanat ortamına giren Türk Resmine yeni anlayışları getirenlerin başında Nurullah Berk, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Elif Naci, Cemal Tollu, Arif Kaptan, Eşref Üren ve Refik Epikman gibi sanatçılar yer almaktadır. Kuramsal çalışmaları ile de Türk resmine katkıları bulunan bu sanatçıların resimleri genellikle Paul Cezanne-Pablo Picasso'nun analitik kübizmi paralelinde bir gelişime; konuyu farklı zaman ve mekan içinde, kaydedip geometik birimlerle analiz etme geleneğine bağlanabilir. Ancak burada da kübist resmin zamanlı ve yapısal temalarını belli bir "construction" biçiminde ortaya koyma çabası yerine, optik görüntünün basit ve geometrik birimlere indirgenmesi gibi yüzeysel bir yaklaşım söz konusudur.

Ressamların birçoğu, bu akımları sadece biçim yönüyle uyguluyordu. Batıya yönelik Türk sanatını temellendirmeye çalışan eleştirmenler, sanat patronları ve Devletin resmi sanat kurumlarındaki yetkililer Batı sanatındaki köklü dönüşümlerin ve bunalımların bilincine varamamışlar; içinde buldukları çağın inanç ve düşüncelerinin, ekonomik, sosyal ve siyasal çalkantıların Batı sanatı perspektifindeki boyutlarını sığ bir yaklaşımla irdemişlerdi. Türk Resmi tarihinde dördüncü sanat grubu olarak (daha öncekiler sırasıyla, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti - 1908, Türk Ressamlar Cemiyeti - 1921, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği - 1928) özellikle

⁵¹ Gönül Gültekin, **Batı Anlayışında Türk Resim Sanatı**, TC. Ziraat Bankası Kültür Sanat Etkinlikleri, 1992, s.30.

İstanbul'daki sanat faaliyetlerini canlandırmak; Nurullah Berk'in kendi deyimiyle "hakiki bir yaşayan sanatı memlekete yaymaktı. (Yarar110-19) Ancak yine de ilgi ya da ciddiyet eksikliğinden ötürü "D" Grubunu halka tanıtmak mümkün olmamıştır. Halk, Avrupa'dan alınan teknik ve malzeme ile oluşturulan bu "yeni cereyan tezahürleri"ni bir türlü kabul edemiyordu.

Türk Resim Sanatı, özellikle iletişim olanaklarının artması ve çok sayıda sanatçının çeşitli ülkelere gönderilmesiyle Batı'daki akım ve eğitimleri daha büyük bir süratle uygulama alanına geçirdi. 1950'li yıllarda, özgürlükçü demokrasinin ülkenin sanat yaşamına getirdiği canlılığın en belirleyici örnekleri soyut dışavurumcu bir çizgide yoğunlaşan bireysel atılımlardan oluşmaktadır. Ancak yine de "başlıca sorunlardan biri bu yeni akımları halka benimsetebilmektir". Halk, daha önceki dönemlerde olduğu gibi, değeri ne olursa olsun, bilmediği bir dil'le konuşup anlayamıyordu. Bu gerçeğin ayırımına varan sanatçılardan bir bölümü resim sanatının "dil" ve "iletişim" sorunlarına dayalı "ressam sonrası soyutlama" (post painterlyabstraction) ile soyut dışavurumcu tavırlarına "albeni" ve "hüner" öğesini ilave ederken diğer bir bölümü daha kolay bir çözüm arayışı içine girmiştir. Öyle ki, belli bir dönemden sonra kısa sürede oluşturulan bu yeni resim kavrayışında izleyici ile sanat eseri arasında akla gelebilecek her türlü psikolojik anlaşma öğeleri (gerçeküstücü deformasyonlar, lekeci anlayışla boyanmış figürler, mekan-zaman ve espas / "space" faktörlerinin birbirine karıştığı melankolik görünümler) kullanılmış ve böylece" resim sanatına özgü temel öğelerin dejenerasyonu" ya da bunların "manierism "ine ilişkin belirtiler açıkça görünür kılınmıştır ki aslında Türk halkı ile Yeni Türk resmi arasındaki yapay iletişimi oluşturan öğeler de bunlardır.

Belirtilen yapay iletişim öğeleriyle 1970'li yıllarda oluşturulan ve günümüzde de yansımaları olan galericilik anlayışı ile Türk Resim Sanatı, belki de Cumhuriyet Döneminin en ciddi sayılabilecek bir bunalım ortamına terk edilmiş oluyordu, İşte bunun ayırımına varan ve bu alandaki sorumluluklarını ciddiye alan sanatçılar bu kez her ne pahasına olursa olsun kişisel tavır ve üslup arayışlarına (dil arayışı) kendi olanakları ile çözüm getirmeye ve sanatçı kişiliklerini, coşku ve heyecanlarını, sadece bu dilin varlığının kabul edildiği sanat çevrelerinde göstermeye başladılar. 1980li yıllar, belki de bu açıdan bakıldığında Türk Sanatının geleceğinde bir dönüm noktası olacaktır.

2.2. Dünyadan Kadın Resim Sanatçılarından Örnekler

2.2.1 Bir Tecavüz Kurbanı, Bir Sanatçı ve Bir Kadın: Artemisia Gentileschi

Artemisia Gentileschi, 1593 tarihinde Roma'da doğmuştur. Erken barok döneminin en önemli ressamlarından biridir. İtalyan ressamın ilk resim eğitimini erken yaşlarda kendisi gibi ressam olan babası Orazia Gentileschi'den almıştır." Artemisia, eğitimine ilk olarak renklerin birbirleri ile nasıl karıştırıldığını ve nasıl resim yapılacağını öğrenerek başlamıştır. Çıraklık dönemini babasının yanında geçiren Artemisia, babasının realistik çizgilerinden ilham alarak ve Caravaggio'nun ışık ve gölge karşıtlığı tekniğini, daha parlak renkler kullanarak geliştirerek kendi tarzını oluşturmuştur. Ayrıca,

Artemisia'nın eserleri, bir süre sonra çizgilerinin gerçekçiliği ile babasının eserlerinden sıyrılmaya başlamıştır.⁵²

Artemisia, ilk çalışmasını, babasının yardımları ile 17 yaşında yapmıştır. Gerçek anlamda ilk eseri olan ve realistik çizgilerden etkilendiğini gözler önüne seren eseri “Susanna and the Elders” ı ise 1960 yılında tamamlamıştır. Artemisia bu eserinde, iki adamın seks arzuları ile bir kadını rahatsız etmelerini konu alır. Artemisia'nın seksüel olarak rahatsızlık edildiğinin göstergesine olduğuna inanılan bu eser, yaşadıkları ve yaşadıklarına tepkisini anlattığı resimlerinden bir tanesidir.

İlerleyen dönemlerde Artemisia sanat akademilerine başvurur. Kadınların sanat çevrelerince kabullenilmediği ve dışlandığı bir dönem olması sebebiyle akademiler tarafından reddedilmesinin ardından tekrar babasının yanında eğitimine devam eder. “Artemisia, babasının öğrencisi olan Tassi'den yardım ister ve perspektif öğrenmeye başlamıştır. Fakat, Tassi'nin kötü niyeti ile Artemisia'ya cinsel saldırıda bulunması ile Artemisia'nın daha sonra eserlerine konu ettiği ve eserlerinin büyük ölçüde etkilendiği kötü dönem başlamıştır. Tassi Artemisia'ya saldırısının öğrenilmesinin ardından tutuklanmıştır. Olay herkesçe duyularak, kamu tarafından meşhur bir tecavüz davası haline gelmiştir. Fakat, hakim Artemisia'nın dürüstlüğüne inanmamıştır ve Tassi serbest bırakılmıştır. Bu olayın üzerine Artemisia, Cravaggio'nun da resmetmiş olduğu “Beheading Holofernes” eserini yapmıştır. Tablo, Caravaggio'nun eseri kadar etkileyici olmamışsa da Artemisia intikamını bu eseri ile almıştır. Bu eserin hikayesi ise şu şekildedir; “Asurlu bir komutan olan Holofernes, savaşmaktan başka bir şey bilmez. İsrail'in üzerine düzenlediği seferler ile tüm İsrail'i ele geçirir. Güzel bir dul kadın olan Judith ise kavmini kurtarmak isteyen cesur bir kadındır. Judith, kendisinden etkilenen Holofernes'e sarhoş oluncaya dek içki içirir ve sonrasında hizmetçisi ile Holofernes'in kafasını keser. Bu olaydan sonra Asur ordusu İsrail topraklarını terk eder.” Artemisia, bu eserinde Judith'i kendine benzetirken, Holofernes'i Tassi'ye benzetmiştir. Bu tablo, Tassi için bir utanç tablosu olmuştur.⁵³

Artemisia bu olayların ardından yakın bir aile dostu olan Peter Antonio Stiattes ile evlenerek Floransa'ya yerleşmiştir. Burada yeni teknikler öğrenerek tarzını geliştirmiş ve Accademia Del Disegno'ya ilk kadın ressam olarak üye olarak kabul edilmiştir. Dük Cosimo Medici'nin desteğini alarak birçok çalışmaya imza atmış ve şehrin soylu ailelerinden sayısız siparişler almıştır. Bu dönemde Judith Beheading'in devamı niteliğinde olan “Judith and her Maidservant” adlı eserini yapan Artemisia, bu eserinde de Judith'in elinde kılıç ve hizmetçisinin elinde Tassi'ye benzettiği Holofernes'in kafasını resmetmiştir.

⁵² http://womenshistory.about.com/od/artemesia/Artemisia_Gentileschi.htm

⁵³ <http://www.arthistoryarchive.com/arthistory/baroque/Artemisia-Gentileschi.html>

Kadın sanatçıların kabul edilmediği dönemde kendisini ispat etmek için çok fazla çalışmış olan sanatçı, yine kadın olması sebebiyle sanat tarihçileri tarafından görmezden gelinmişse de feminist sanat tarihçileri sayesinde tablolarına ulaşılmıştır. Sanatçının ölümüne dair bilgilere ulaşılamamakla beraber 1652 yılında vefat ettiği tahmin edilmektedir.

2.2.2 Tamara Lempicka

Tamara Lempicka, 1898'de Polonya'da doğmuştur. Sanatçı Kübizm'in modern hali olduğunu düşündüğü Art Deco akımını benimsemiştir.

Lempickai Art Deco akımının yanı sıra Dışavurumculuk, Gerçeküstücülük ve Dadaizm'den etkilenmiştir. Eserlerinde şekillerin bilinenin dışında abartılı yansıtıldığı, modern yaşamın sınırlarının, gözlemlerinin keskin hatlarla açıkça gözler önüne serdiği görülmektedir.

Sanatçı, 1930'lu yılların başında tanınan, popüler bir sanatçı durumuna yükselmiştir. Erotizmi eserlerinde cesurca kullanan sanatçının en çok ilgi gören eseri Adem ve Havva'yı modern bir şekilde konu ettiği tablosu olmuştur. Bir diğer önemli eseri ise 1925 yılında Alman dergisi için resmetmiş olduğu kızının portresidir. Sanatçı, 1980 yılında Meksika'da hayata veda etmiştir.

2.2.3 Devrimin, Aşkın ve Acıların Kadını: Frida Kahlo

Frida Kahlo 1907 yılında Meksika'da doğmuştur. Fakat kendisi doğum tarihini Meksika devrimine denk gelen 7 Temmuz 1910 olarak kabul etmiştir.

“Babasının erkek çocuğu istediği dönemde doğan Frida, babasını mutlu etmek adına erkek kılığına girmiş feminist bir sanatçıdır. Tablolarında feminizm'in izlerine rastlamak mümkündür.

Frida, eserlerinde yaşadığı talihsiz kazanın ardından yatağa bağımlı kalışını, çocuk sahibi olmak istemesine rağmen sağlık şartları dolayısı ile anne olamayışını ve hayatının diğer acı taraflarını konu etmiştir. Frida için bir eleştirmen şu sözleri söylemiştir: ‘ Bu olağandışı insanın yaşamını ve eserlerini birbirinden ayırmak imkansızdır. Resimleri onun biyografisi’. Frida'nın kendi ifade edişi ile hayatında iki büyük kaza olmuştur. İlki küçükken geçirdiği çocuk felci ile yatağa bağımlı kalması, ikincisi ise çocuk sahibi olamayacağını öğrenmesi olmuştur. Frida eserlerini hiçbir toplum kaygısı taşımadan ve bir bütünlük akışı gözetmeden yaşamını anlatan bir hikaye yazar gibi resmetmiştir.”⁵⁴

Ölümden sonrası için “Yatarak çok fazla vakit geçirdim.” diyen sanatçı 13 Temmuz 1954'de vefat etmiştir. Külleri günümüzde müze olan Mavi Ev'de sergilenmektedir.

⁵⁴ <http://www.ic.arizona.edu/ic/mcbride/ws200/gentil.htm>

2.2.4 Louise Bourgeois

Bourgeois, 1911 yılında Paris'te doğmuştur. Babası dokuma halı onarımcısı olan Bourgeois, 12 yaşında duvar halıları için çizim yapmaya başlamıştır. Paris Sorbonne'de matematik eğitimi alan Bourgeois'in geometri alanında yaptığı çalışmalar, kübist çizimlerinin alt yapısını oluşturmuştur.

“Bourgeois'in babası çok sert ve sinirli bir adamdır. Annesini evdeki bakıcıyla defalarca aldatmıştır. Bourgeois babasına bu yüzden saygı göstermez, akşam yemeklerinde yemek masasında onu rezil edermiş. Bourgeois ‘babam sürekli konuşur bana bir şeyler söylemem için fırsat vermezdi. Bende o zamanlarda ekmeklerle küçük şeyler yapmaya başladım. Benim ilk sanatsal ürünüm odur. Eğer biri sürekli konuşuyorsa ve söylediği şeyler sizi acıtıyorsa kendinizi oyalayacak şeyler yapın”⁵⁵ açıklamasını yapmıştır.

Eğitimine Ecole de Louvreve Ecoledes Beaux-Arts'da devam etmiş, Robert Goldwater ile evlenerek New York'a yerleşmesinin ardından da Art Students League of New York 'da eğitim görmüştür. Bourgeois, resim çalışmalarına 1930'lu yılların başlarında başlamıştır. Eserlerinin birçoğu soyut çalışmalar olmakla beraber, pek çok eseri çocukluğundan iz bırakan anıları konu edinmiştir. Öfke, ihanet ve kıskançlık hisleri eserlerinde göze çarpmaktadır. Küçükken babasından gördüğü aşağılanma hissi ile “Babanın Yok Edilmesi” eserini resmetmiştir

Resim çalışmalarının yanı sıra 21. Yüzyıl Amerikan heykel sanatının öncüsü olmuştur. Almış olduğu matematik eğitiminin de katkısı ile 1947'de başlayan heykel çalışmalarında varoluşçu düşüncüyü benimsemiştir. Birçok ödülün sahibi olan Bourgeois, 1982 yılında New York Modern Sanatlar Müzesi'nde sergi açmış ilk kadın sanatçıdır. Aynı zamanda Boston Massachusetts Güzel Sanatlar Fakültesi e Brooklyn-Pratt Enstitüsü tarafından “Onur Ödülü” almıştır. 2008 yılında Yönetmen Amei Wallach ve MArion Cajori tarafından, yaşamının son 12 yılında tamamladığı en ünlü eseri Mamamı konu alan, “Louise Bourgeois: TheSpider, The Mitress And The Tangerine” belgesel filmi yapılan sanatçı 2010 yılında hayata veda etmiştir.

2.2.5 Marina Abramovic

Marina Abramoviç 1946 yılında Yugoslavya'da doğmuştur. Abramoviç, fiziksel ve zihinsel potansiyelinin sınırlarını zorlayan bir vücut sanatçısıdır.

“Marina Abramoviç, eserlerinde vücudunu kontrol edebilmeyi sanatının bir uzantısı haline getirerek, kendi üzerinde deneyimlediği durumları esas almıştır. Hatta vücudunu kırbaçlamak, buz kütleleri içerisinde dondurmak ve parçalara ayırmak gibi deneyleri olmuştur. Deneyimlerinde ölüm tehlikesi atlattığı durumlar da meydana gelmiştir.

⁵⁵ <http://www.cafrande.org/bir-orumcek-yavrusu-louise-bourgeois-selma-aydemir-2/>

Sanatçı 1975'te kendisi gibi sanatçı olan Frank Uwe Laysiepen ile tanıştı ve yirmi sene süren ilişkileri boyunca birlikte çalışarak pek çok eser meydana getirmişlerdir. Abramoviç, Laysiepen ile birlikte vücutlarının baskı durumlarındaki tepkilerini ölçtükleri gösteriler düzenleyerek, müzelerde canlı birer tablo gibi kendilerini sergilemişlerdir.”⁵⁶

Kendisini performans sanatının büyükannesi olarak tanımlayan sanatçı, performans sanatını ve fikirlerini genç sanatçılara aktarmak için 1994-2004 yılları arasında Almanya'daki Braunschweig Sanat Üniversitesi'nde profesörlük yapmıştır. Günümüzde çeşitli sanatçılara eğitim atölyeleri düzenlemeye devam etmektedir.

2.3. Dünya Ülkelerindeki ve Türkiye'deki Kadın Sanatçıların Sorunları

2.3.1. Dünyadaki Kadın sanatçılara bakış

İnsanoğlunun yaratılışından günümüze kadar, her toplumda kadın ve erkek arasında cinsiyete dayalı farklılıklar gözlenmektedir.

Kadınlar yaradılışı gereği yaratıcı varlıklardır. Tarihsel sürece baktığımızda, kadın sanatçıların, doğal özellikleri ve toplumsal baskılar sebebiyle erkek sanatçılara kıyasla daha az sayıda oldukları görülmektedir.

Türk toplumunda da kadına verilen değer ve ayrıcalıklar zamanla değişerek, kadınların birey olarak yaşama ve sanatçı olarak üretme cesaretini kendinde bulmalarını sağlamıştır. Bu sayede kadınlar artık gerekli bilgi birikimi ve yetenekleri doğrultusunda gerekli alt yapıyı hazırlayabilecekleri eğitimi almaları konusunda hak sahibi olmuşlardır.⁵⁷ Kadın sanatçıların tarih boyunca sınırlarından arınması, dış dünyaya açılarak kendilerini ifade etmesi uzun zaman almıştır. Ancak günümüzde bu durum kadınların lehine olacak şekilde değişmiş, kadın sanatçılar her alanda kendilerini kabul ettirmeyi başarmış ve sanatın tüm dallarında büyük başarılarla imza atmışlardır.

2.3.2. Dünyada Kadın sanatçıların yaşadıkları sıkıntılar

Tarih boyunca cinsiyet ayrımına maruz kalarak sanatları değer görmeyen kadınların, kendilerini ifade edebilmeleri ve kendilerini kabul ettirmeleri uzun zaman almıştır. Sanat alanında kendilerini ifade edebilmelerinin yanı sıra gerekli eğitimlerini görebilmek adına Sanat Akademilerinde eğitim görmeleri de kadınların büyük uğraşlarının bir sonucudur. Kadın sanatçıların ortaya çıkması ise 19.

⁵⁶ <http://www.ic.arizona.edu/ic/mcbride/ws200/gentil.htm>

⁵⁷ Mümtaz SAĞLAM, **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Sanat Koleksiyonu I, Batılı Anlamda Türk Resim Sanatının Gelişme Aşamaları, s.161-164.**

Yüzyıldan sonrasında görülmektedir. Kadın sanatçılar kendilerini kabul ettirmelerinin ardından pek çok ünlü esere imza atmışlardır. Fakat bir çok kadın sanatçı eserlerinde yaşadıkları kötü olayları, hayatlarını konu edinmiştir. Bu eserlere bakıldığında, aslında kadınların hala erkeğin bedensel gücü ile ezilmeye çalışıldığını açıkça görebilmekteyiz.

Yaşadığı talihsizlikleri konu edindiği eserleri ile ünlü olan kadın sanatçı Artemisia Gentileschi, kadınların sanat çevrelerince kabullenilmeyip dışlandığı dönem olması sebebiyle eğitim görme isteğinin akademilerce reddedilmesinin ardından, babasının çırağı olan Tassi'den yardım istemiş ve Tassi tarafından cinsel saldırıya uğramıştır. Bu olayın duyulması ile toplum tarafından dışlanmış, hakim kadını olduğu için kendisine inanmayarak, kendisine saldırıda bulunan Tassi'yi serbest bırakmasının ardından psikolojik bunalımlar geçirmiştir. Yaşadığı talihsizlikler eserlerin konu olmuştur.

2.3.3. Türk Kadın Sanatçılara Bakış ve Türk Kadın Sanatçılarının Sorunları

2.3.3.1. Türkiye'de Resim sanatında Kadın sanatçılara bakış

Türkiye'de kadınların kendilerini resim sanatında ifade etmesi 1900'lü yıllara dayanmaktadır. İlk kadın ressam olan Mihri Müşfik, 1886 yılında doğmuştur. Kadınlara sanat eğitimi vermek amacıyla kurulan Güzel Sanatlar Fakültesi olan İnas Sanayi-i Mektebi ise 1914 yılında kurulmuş ve 1920'den sonra kız-erkek ayrımını kaldırmaya hizmet vermiştir. Okulun açılmasında Mihri Müşfik'in büyük katkıları bulunmaktadır.

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kadına özgürleşme fırsatı sağlanmıştır. Kadına tanınan yasal haklar ile hukuksal bir koruma altına alınmıştır. Bu süreçle birlikte kadınlar sanatta da etkin bir rol oynamaya başlamış ve eserleri başarılı işlere imza atmışlardır. Uluslar arası sanat ortamının modern olan ancak İslam ülkesi olan Türkiye kadın sanatçılarının resimlerindeki konuyu ve nasıl temsil ettiğini merak etmesi ile uluslararası bir boyut kazanmıştır.

2.4 Türk Sanatçılarından Örnekler

2.4.1 Celile Hikmet (1883 - 1956)

İlk kadın ressamlarımızdan biri olan Celile Hikmet, 1883 yılında İstanbul'da doğmuştur. İlk sanat eğitimini babası Enver Paşadan almıştır. Erken yaşlarda ailesinin de saraya yakınlığı ve saray ressamı Fausto Zonaro'dan aldığı resim eğitimi sayesinde resim hayatına başlar. Genel itibari ile bakacak olursak natürlük da yapmasına rağmen Celile Hanım tam anlamıyla bir portre sanatçısıdır. İlgisini en çok çeken konuların başında ise 'çıplak' gelir. Hamamda çıplak en çok kullandığı konular

arasındadır. Boya kullanımında kalın opak boyayı neredeyse hiç kullanmayan Celile Hanım, pastel renklerin hakim olduğu resimler yapar. Portrelerinde genellikle aile içindeki dostlarını ve akrabalarını ele almış, resimsel açıdan ise bu portrelerde ifade bakışlarla ve duruşlarla güçlendirilmiştir, resimlerini güçlendiren asıl unsur da budur.⁵⁸

2.4.2 Mihri Rasim Müşfik (1886 - 1954)

“Mihri Müşfik Hanım,1886 yılında İstanbul’da doğmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra Atatürk’ün portresini yapan ilk Türk ressamı Mihri Hanım'dır. Bilindiği üzere Mihri Hanım batıda eğitim gören ilk kadın ressamımızdır. Meşrutiyet döneminde kızlar için açılan İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin tek kadın hocasıdır.”⁵⁹

Babası Mehmet Rasim Paşa Askeri Tıbbiye Nazırıdır. Mihri Müşfik ilk olarak dönemin saray ressamı olan Fausto Zonaro’dan dersler almasının ardından Fransız elçisinin eşinden aldığı sahte pasaport ile Roma’ya kaçarak İtalya ve Fransa’da çeşitli sanat okulları ve sanat atölyelerinde resim eğitimi almıştır. Mihri Müşfik’in tablolarında kübizmin ve ekspresyonizmin etkileri de görülmektedir. “En önemli eseri ise ‘Naile Hanım’ portresidir. Ayrıca Atatürk için yapmış olduğu portre çalışmasını bizzat kendisi Çankaya’da Atatürk’e teslim etmiştir. Resim alanındaki çalışmalarındaki başarısı ve donanımı ile İlk Türk Kadın Ressam ünvanı almıştır.”⁶⁰

2.4.3 Müfide Kadri (1889 - 1911)

“Müfide Kadri 1889 yılında İstanbul’da doğmuştur. Müfide Kadri, resim ve güzel sanatların tüm alanlarında yeteneğinin keşfedilmesinin ardından resim, müzik, piyano, keman ve ud gibi enstrümanların eğitimini almıştır.”⁶¹ Dönemin Dersaadet İnas İdadisi’nde resim ve müzik öğretmeni olarak görev almıştır. İlk kadın ressamlarımızdan biri olan Müfide Kadri daha çok portre ve figür alanında eserler üretmiştir. 1911 yılında İstanbul Opera Cemiyeti Salonu’nda üç yağlıboya ve bir pastel resmi sergilenmiştir. Ayrıca bazı eserleri Münih’te sergilenerek altın madalya kazanmıştır.

“Müfide Kadri genç yaşta yakalandığı hastalık sebebiyle 1912’de yaşama veda etmiştir. Ölümünün ardından eserleri babası Kadri Bey tarafından satılmak üzere Osmanlı Ressamlar Cemiyeti’ne verilmiş ve elde edilen gelir cemiyete bağışlanmıştır.”⁶²

⁵⁸ Lebriz sanal dergi

⁵⁹ www.isteatatürk.com

⁶⁰ Toros,s.34.

⁶¹ Toros,s.36.

⁶² Giray,s.42-43.

2.4.4 Belkıs Mustafa (1896 - 1925)

Belkıs Mustafa 1896 yılında İstanbul'da doğmuştur. Küçük yaşta annesinden piyano öğrenmiştir. Belli bir sanat görüşü olan ailesi sayesinde ortaokul bittikten sonra eğitimini Sanayi-i Nefise'de devam ettirir. "1882'de açılan ve yalnızca erkek öğrencileri okutan Sanayi-i Nefise Mektebi 1914'te karma eğitime geçmiştir. Belkıs Mustafa'da ilk kız öğrencilerden biri (3. öğrenci) olmuştur." ⁶³ Bir ressam için en önemli deneyimlerden biri olan açık hava çalışmalarıyla yeteneğini geliştirdi. Bu gelişimi Heybeliada, Büyükkada, farklı yer ve açılardan Boğaz peyzajlarında görebilirsiniz.

2.4.5 Melek (Ziya) Celal Sofu (1896 - 1976)

1896 yılında İstanbul'da doğmuştur. İlk Türk kadın ressam ve heykeltıraşlarından. Resim ve heykel sanatı dışında, işleme, hat ve tezhip gibi el sanatları ile de ilgilenmiştir. İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'ne konuk öğrenci olarak katılan Sofu, burada Nazmi Ziya Bey'in atölyesinde çalışıp kendini yetiştirmiştir. Ailesinin desteği ile Paris'e gidip bir süre Julian Akademisi'nde resim eğitimi almıştır. Türk işlemleri ve eski yazı ustaları hakkındaki kitapları Melek Celal Sofu'nun sanat dünyasına yaptığı en büyük katkı kabul edilir. "1976 yılında Münih'te hayatını kaybetmiştir. İstanbul Resim Heykel Müzesinde ve Rezan Has Müzesinde eserleri bulunmaktadır." ⁶⁴

2.4.6 Fahr el Nisa Zeid (1901-1991)

1991 yılında İstanbul'da doğmuştur. Aliye Berger ve Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın kardeşi olan sanatçı, Nejat Devrimin annesidir. 1933 yılında altı resim sanatçısı tarafından kurulan D Grubu'na katılmış olan sanatçı, on dört sanatçısı ile birlikte 11. sergide eserlerini yayınlamıştır. Paris, Londra, New York, Zürich Brüksel, Dublin, Bristol gibi bir çok Avrupa şehirlerinde sergiler düzenlemiştir. 1972'de tavuk kemiklerini kullanarak düzenlediği resim-heykel arası anıtsal çaptaki figürleri sergilenmiştir. "Sanatçı serbest fırça hareketleri kullanarak lirik soyutlama tarzında eserler üretmiştir. Sanatçının yurt içinde ve dışında müzelerde eserleri bulunmaktadır." ⁶⁵

2.4.7 Nermin Faruki (1904-1991)

Türkiye'nin ilk kadın heykeltıraşıdır. Aynı zamanda Türkiye'de ilk heykel sergisini açan kadın sanatçımızdır. Cumhuriyet'in ilk kuşağını oluşturan sanatçılar arasında bulunan Nermin Faruki

⁶³ www.isteatatürk.com

⁶⁴ İstanbul kadın müzesi

⁶⁵ www.biyografinet.com

Mısırdan İstanbul'a taşınan bir aileden gelmektedir. Babası Türkiye'nin ilk parfümeri fabrikatörü olan Ahmed Faruki'dir. Nermin Faruki'nin sanat hayatındaki başarısında babasının rolü büyüktür. "Renkli kişiliğiyle tanınan sanatçı Türkiye'nin ilk cankurtaranı, ilk bronz, büstünü yapan kadın heykeltıraş onuruna sahiptir. Yurda döndükten sonra daha ziyade resim ve seramik üzerine de çalışmalar da bulunmuş heykeltıraş alanında daha çok büst çalışmalarına ağırlık vermiştir." ⁶⁶

2.4.8 Sabiha Bengütaş (1904-1992)

1904 yılında dünyaya gelen Sabiha Bengütaş, babasının Şam'da görevlendirilmesiyle eğitimini Şam'da Fransız Katolik Okulu'nda yapmıştır. Güzel sanatlara olan ilgisinden ve yeteneğinden dolayı henüz liseyi bitirmeden 16 yaşındayken Sanayi-i Nefise Mektebi'nin resim bölümüne kaydolmuştur. Sonraki yıllarda okulun heykeltıraş bölümüne ilk kız öğrenci olarak alınmıştır. "1938 yılında Atatürk ve İnönü için açılan heykeltıraş yarışmasında birincilik ödülü almıştır. İnönü heykeli Mudanya'da Atatürk heykeli ise Çankaya Köşkü'nün bahçesinde, bulunmaktadır. Uzun yıllar sanat çalışmalarına katkısını sürdüren Bengütaş, 1992 yılında yaşamını yitirmiştir." ⁶⁷

2.4.9 Hale Asaf (1905-1938)

1905 yılında İstanbul'da doğmuştur. Küçük yaşta İngilizce, Rumca, Fransızca ve İtalyanca öğrenen sanatçı Notre Dame de Sion Fransız okulunda eğitim görmüş maddi sıkıntılar sebebiyle yurda dönerek Nefise Sanayi-i Mektebi'nde eğitimini tamamlamıştır. Sanatçı, ressam olan teyzesi Mihri Müşfik Hanım'dan ve Namık İsmail'den dersler almıştır. Eğitimini tamamlamasının ardından Bursa'da öğretmenlik yapmaya başlayan sanatçı 1929 yılında kurulan Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğine katılmıştır. Kuvvetli bir desen yeteneğine sahip olan sanatçı portre ve figür ağırlıklı olarak çalışmıştır. Sanatçı, konunun sadece araç olduğu ve duygudan yalıtılmayacağını savunmuştur. İlk sergisini üye olduğu grup ile birlikte Ankara Etnografya Müzesi'nde açan sanatçı altı adet portre ve bir manzara çalışmasını sergilemiştir. "İkinci sergisi ile yine grup ile birlikte Çağaloğlu Türk Ocağı'nda açılmıştır. Sağlık problemleri yaşayan sanatçı 1938 yılında Paris'te vefat etmiştir. Sanatçının pek çok yapıtı Fransa'da kalmıştır." ⁶⁸

2.4.10 Eren Eyüboğlu (1907-1988)

Romanya'nın Yaş kentinde doğan Eren hanımın asıl adı Ernestin Letoni'dir. Eğitimini Yaş Güzel Sanatlar Akademisi ve 1926 da gittiği Paris'te Andre Lhote'un atölyesinde almıştır. Aynı yıl Bedri Rahmi ile tanışıp ona aşık olup 1936 yılında onunla evlenmek üzere Türkiye'ye gelmiştir. 1939' da

⁶⁶ Edebiyat ve sanat akademisi s.45

⁶⁷ www.Sabihabengütaş.com

⁶⁸ www.İstanbulkadınmüzesi.com

oğlunun hastalığıyla uğraştığı yıllarda çalışmaları portre ve natürmort yönelir. Eserlerinde desene önem veren renkçi ve lekeci bir üslupta çalışmıştır. 1950 den sonra Anadolu'nun motifleri ve temaları resimlerine girer. "Sanatçıların Anadolu'ya açılmasında o dönemin "Anadolu Kübizmi" adı verilen hareketinin etkisi olmuştur. "⁶⁹

2.4.11 Bedia Güteryüz (1908 - 1991)

Babası hat sanatçısı olan Bedia Güteryüz 1908 yılında İstanbul'da doğmuştur. Eğitimine İnas Sanayi-i Mektebi'nde başlayan Güteryüz, Feyhaman Duran'dan dersler almıştır. Daha sonra Berlin'de iki yıl Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitim alan sanatçı bir yıl kadar New York'ta çalışmıştır. Eserlerinde doğayı konu alan sanatçı bir süre açık hava ressamlığı yapmıştır. Birçok resmi ve özel koleksiyonda eserleri bulunan sanatçı 1991 yılında vefat etmiştir.⁷⁰

2.4.12 Füreya Koral (1910-1997)

Şakir paşanın torunu ve Fahrünnisa Zeyd ile aynı ailedendir Notre dame de Sion kız lisesi ve İstanbul Darülfünun felsefe bölümünden mezun olmuştur. Tedavi için gittiği İsviçre'de amatörce başlayan seramik çalışmaları Lozan'daki eğitiminden sonra Paris'te devam eder. Eserlerinde özellikle çinicilik tekniğine yoğunlaşmıştır. 1955 yılında Cannes'de uluslararası seramik yarışmasında gümüş, 1962 Prag uluslararası seramik yarışmasında altın madalya ödülleri almıştır. "1986 yılında ise Neşe Erdok ile birlikte Sedat Simavi Vakfı Görsel Sanatlar ödülünü almıştır. Ankara Ulus Çarşısındaki duvar panoları(1962), İstanbul Manifaturacılar Çarşısındaki duvar panosu (1969), İstanbul Divan Pastanesi, Hilton, Sheraton, Ankara Marmara Oteli duvar panoları yapıtlarından bazılarıdır."⁷¹

2.4.13 Leyla Gamsız (1921 - 2010)

Leyla Gamsız 1921 yılında İstanbul'da doğmuştur. Sanatçının resim yeteneği hocası ressam Eşref Üran tarafından keşfedilmiştir. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitim görmek isteyen sanatçı o dönem yalnızca ortaöğretim mezunlarının kabul edildiği Akademiye giremeyerek Coğrafya eğitimi almaya başlamıştır. Coğrafya bölümünü bitirmesinin ardından Yüksek Resim Bölümü'nde eğitim gören sanatçı Türk resminin mihenk taşı Bedri Rahmi Eyüboğlu ile çalışır.

Leyla Gamsız, 1947 yılında bir grup Eyüboğlu öğrencisiyle birlikte "10'lar" adlı grubu kurar. 1953 senesine kadar aktif olan bu grup, Eyüboğlu'nun yolundan giderek Doğu ile Batı'yı sentezlemek ve Türk resmini daha ileri götürmek amacını taşımıştır. Sanatçı sürekli yer değiştirmesi sebebiyle

⁶⁹ Türkiyede Resim Sanatı s.68

⁷⁰ www.sanat hayati.com

⁷¹ www.biografi.net.com

gözlemlerini eserlerine yansıtmıştır.“1964 ve 1967’de iki kez Akademi Ödülü kazanan, eserlerinde yalın bir hava taşıyan Gamsız, 2000’de Atatürk Kültür Merkezi’nde açtığı Retrospektif Sergi’de resim yapmayı bıraktığını açıklar. Sanatçı 2010 yılında yaşama veda eder.“⁷²

2.4.14 Alev Ebüzziya (1938-)

1938 yılında doğmuştur. 1956 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’nde heykel ve Füreya Atölyesi’nde seramik çalışmaları yapmıştır. 1969 yılında Kopenhag’da kendi atölyesini kurmuştur. İstanbul Eczacıbaşı Seramik Fabrikası ve Kopenhag Danimarka Kraliyet Porselen Fabrikalarında çalışmalarını sürdürmüştür. Füreya Koral’ın özel öğrencisi olarak seramik çalışmalarına başlayan sanatçı; iki yıl boyunca çalışmalarını sürdürmüştür. Bu çalışmalarından edindiği birikimi ile 1958 yılında Almanya’ya gitmiştir. Bir taraftan Höhr-Grenzhausen seramik fabrikalarında çalışırken diğer taraftan seramik çamuru bileşimleri üzerine araştırmalar yaptırmıştır. “Danimarka ve İngiltere’deki Kraliyet Koleksiyonları, Japonya İmparatorluk Sarayı ve Rotterdam ‘daki Boymans van Beuningen Müzesi Ebüzziya’nın eserleriyle dikkat çekmektedir.”⁷³

2.4.15 Jale Yılmabaşar (1939-)

1939 yılın da Samsunda dünyaya gelmiştir. Liseyi Amerika’da okuduktan sonra Sanat eğitimine Türkiye’de devam etmiştir. Seramikle resmi bir arada yürüten sanatçı öğrenimi sırasındaki stajlarını Almanya’da tamamlamıştır. Sanatçı kendini canlı renklerin ustası olarak tanımlıyor. Horoz, göz, kuş ve köprü figürlerini eserlerinde çok kullanıyor. “Renkleri Anadolu geleneklerini sanatına yansıtan Yılmabaşar’ın sanat başarısı sadece seramik ve resimle kalmamış; klasik bale, gazetecilik, yazarlık, kumaş ve halı desenlerini uygulama ve daha bir çok alanda varlığını göstermiştir. Türkiye’de ve yurt dışında altın madalyalarla ödüllendirilmiştir.”⁷⁴

2.4.16 Tomur Atagök (1939-)

1939’da İstanbul’da doğmuştur. Robert Koleji mezunu olan Tomur Atagök, 1965 yılında Amerika da Yüksek Lisans derecesini alarak Türkiye’ye dönmüştür. 1980-1984 yılları arasında Mimar Sinan Üniversitesi, Resim Heykel Müzesi Müdür Yardımcılığı görevini üstlenmiştir. “Sanatın, sanatçı yaratıcılığının dışında, izleyicinin yapıt aracılığıyla iştirak ettiği ve her izleyiciyle değişen, yaşayan ikili bir eylem olarak gören Atagök, izleyicinin yapıtın içinde, kendisinin ve çevrenin yansımalarını da

⁷² www.turkishpaintings.com

⁷³ www.koleksiyon.com

⁷⁴ Toros s.69

izleyebileceği metal gibi yansıtıcı yüzeyler üzerine çalışmalarını yıllardır sürdürdü. ⁷⁵ Çoğu kez yurtdışında Türkiye'yi temsil eden ve halen Öğretim Üyeliği görevini yürüten sanatçı yurt içinde ve yurt dışında 31 kişisel sergi açmış ve 8 ödülü vardır.

2.4.17 Neş'e Erdok (1940-)

1940 yılında İstanbul'da doğmuştur. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümünden mezun olmuştur. Devlet tarafından Fransa'ya gönderilip eğitimini tamamlayınca İstanbul'a dönmüştür. "Resimlerindeki göstergeler, bu çizgi içinde değerlendirebileceğimiz diğer sanatçılara göre daha ilginçtir. Bir başka açıdan bakıldığında, kendi gerçeğine yaklaşamayanın gerçekçi olma şansı da yoktur. Erdok'un topluma yönelttiği eleştiri, kendi beniyile hesaplaşmanın gerekçelerini oluşturur. Bu nedenle O, resimlerindeki figürlerinin toplamıdır bir bakıma." ⁷⁶

1990 yılında Profesör olarak atanmıştır. 2008 yılında ise Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nde ders vermeye başlamıştır.

2.4.18 İpek Duben (1941-)

1941 yılında İstanbul'da doğmuştur. New York 'ta sanat eğitimi aldıktan sonra Şikago Üniversitesi'nde master'ını siyaset bilimi üzerine yapmıştır. Doktora eğitimini de Mimar Sinan Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Sanatçı kitaplarında, multimedia yerleştirmelerinde, video ve resimlerinde kimlik, göç, kültürel konuları ele alır. Sanatın yanında siyaset bilimi ve sosyoloji alanlarında aldığı eğitimin etkileri kimlik, cinsiyet, göç, kültürel önyargılar gibi konulara getirdiği eleştirel perspektifle işlerine yansımıştır. Sürekli sergileri ile sanat çalışmalarını sürdüren sanatçının sanat ve eleştiri üzerine yayınları bulunmaktadır.⁷⁷

2.4.19 Seyhun Topuz (1942-)

"Bugün akıllarda geometrik, soyut, demir heykelleriyle yer etmiş olan Seyhun Topuz, sanat yaşamına ilk adımlarını atarken, demirin yanı sıra ahşap, taş ve pleksi gibi farklı malzemeleri de denemiş bir sanatçıdır". ⁷⁸ Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Heykel Bölümü'nü bitirip aynı kurumda asistan olarak görev yapmaya başlamıştır. 1978-1984 yılları arasında çalışmalarını New York'ta sürdürmüştür. 1990 yılında "Yılın Heykel Sanatçısı" ödülünü almıştır. Sayısız özel ve grup koleksiyonları yanı sıra tv programlarında sanat programları yapmıştır.

⁷⁵ Toros s.71

⁷⁶ Mehmet Ergüven, "Neş'e Erdok", Bilim Sanat Galerisi Yayınları, İstanbul 1997

⁷⁷ www.lebriz.com

⁷⁸ Soyutun Evrimi s.38

2.4.20 Ayşe Erkmen (1949-)

Ayşe Erkmen, İstanbul'da doğmuştur. 1977 yılında Mimar Sinan Üniversitesi, Heykel bölümünden mezun olmuştur. "Sanatçı sadece heykel ile uğraşmıyor, fotoğraf, video ve de yeni bir sanat dalı olan "yerleştirme" konusunda yurtiçi ve yurtdışı etkinliklerde öne çıkmış bir sanatçı." ⁷⁹ 1998-1999 yılları arasında Kassel Sanat Akademisi'nde Arnold Bode Profesörü olarak ve 2000-2007 yılları arasında Frankfurt Staedelschule'de öğretim görevlisi olarak çalışmıştır.

2002'de Maria Sibylla Merian ödülünü almıştır. Son 20 yıldır yerli ve yabancı müzelerde, uluslararası galerilerde ve bienaller de işleri kesintisiz olarak sergilenmektedir. Ayşe Erkmen İstanbul ve Berlin arasında sanatına devam etmektedir.

2.4.21 İnci Eviner (1956-)

"Bilinçaltındaki arzu ve kaygılarını ifade ettiği desen temelli yapıtlarıyla tanınmıştır. Akademik sanat eğitiminin öngördüğü klasik figür anlayışını reddetmiş, insan, gövdesine duyduğu yoğun ilgiyi ifade etmenin farklı biçimlerini araştırmıştır. 1956 yılında Ankara'da doğmuştur. 1980 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, Resim Bölümü'nden mezun olup ilk kişisel sergisini 1986'da İstanbul'da açmıştır." ⁸⁰ Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri, Meksika, Almanya, Belçika, Danimarka, Fransa ve İtalya'nın başlıca çağdaş sanat merkezlerinde gerçekleştirilen grup sergilerine davet edilmiştir.

1998 yılından bu yana Yıldız Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi'nde ders veren Eviner, 2006'da Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi'nden doktorasını almıştır.

2.4.22 Handan Börüteçene (1957-)

"1957 yılında İstanbul'da doğmuş heykel sanatçısıdır. Kültürel kimlik sorununu eski uygarlıkların günümüze uzantılarında, "yeryüzünün belleği" içinde irdelediği yapıtlarıyla tanınır. Sanat eğitimine 1975 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Seramik Bölümü'nde Sadi Diren atölyesinde başlamıştır. Yüksek okunu ise Paris Güzel Sanatlar Akademisinde Jean Clos'un heykel atölyesinde yapmıştır." ⁸¹

Börüteçene, 1983'te Mimarlar Odasının "Sorunlarımız" konulu Görsel Anlatım Yarışması'nda heykel dalında Birincilik Ödülü'nü, 1985'te İstanbul Sanat Bayramı Yeni Eğilimler Sergisi'nde "Büyük

⁷⁹ www.ayseerkmen.com

⁸⁰ www.incieviner.com

⁸¹ www.handanborutecene.com

Ödül"ü almış, 1994'te de İstanbul Büyükşehir Belediyesi Heykel Yamması'nda ödül alan "İstanbul Kitabı" adlı heykeli Saraçhane Parkı'na yerleştirilmiştir. Sanatçının Şişhane Meydanı'nda Sarkuysan Binası önünde de bir heykeli bulunmaktadır.

2.4.23 Selma Gürbüz (1960-)

1960 yılında İstanbul'da doğmuştur. Sanat eğitimine İngiltere'de başlamıştır. Daha sonra Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünden Mezun olmuştur. 1986 yılından 2013 yılına kadar 50 'yi aşkın kişisel sergisi vardır. Tiyatro ve filmlerde sahne tasarımı ve sanat yönetmenliği yapmıştır.

2.4.24 Şükran Moral (1963-)

“1963 yılında Samsunda doğmuştur. Roma'da Roma Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitiren sanatçı 1994'ten beri performans, video ve enstalasyon çalışmalarıyla bir çok kişisel sergi gerçekleştirmektedir. Dünya çağdaş sanatında ilk kez bir kadın kendini İsa'nın yerine koymuştur. Bu sanat tarihinde çok işlenen ikonografik bir iştir. Şükran Moral Türkiye'de performans sanatının öncü isimlerindedir. Çalışmaları kadının toplumdaki yerini sorgulamakta ve özellikle kadına ve marjinalleştirilen alt kültürlerle karşı şiddete odaklanmaktadır.”⁸² Moral'ın performansları çoğu zaman genelev, hamam, akıl hastanesi gibi olağandışı yerlerde gerçekleşmektedir. Böylelikle bu alanların normal işlevini aksatarak, onları çok amaçlı sanat platformlarına çevirir.

2.4.25 Canan Şenol (1970-)

1970 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1992'de Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme bölümünü bitirmiştir. 1991 yılında evlenip Şenol soyadını almıştır. 2010 yılında ise eşinden ayrılıp kanunlardan faydalanarak soyadından feragat etmiştir. “Bugünden itibaren ismim yalnızca ‘canan’ olarak kayıt edilsin. Bu yıl 8 mart dünya emekçi kadınlar gününün 100. yılını kutlarken yalnızca canan olabilmenin mücadelesini veriyorum”. Sanatçı sanat hayatına “Canan” ismiyle devam etmektedir. Sanatçı cinsellik ve çıplaklık içeren işleriyle sansüre uğramıştır. Garanti Platform'da yaptığı performansın da türbanı ve çağdaş kadın giysisi tayyörü sorgulamıştır. Şenol için türban da tayyör de iktidardaki erkeklerin egemen siyaseti için birer enstrümandır.

⁸² www.şükranmoral.com

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.MÜZE

3.1 Müzenin Amacı:

Temel amaç, toplumumuzda yer etmiş ve kamuoyunu etkileyen cinsiyet konusunu sanat aracılığıyla gündeme getirmektir. Kadının algılanma konumlandırılma ve tüketim biçimlerine eleştirel bakış açısıyla yaklaşan Cumhuriyet dönemi kadın sanatçıları bir araya getirmektir. Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemi kadın sanatçıların eserlerini sergilemek, süreli sergilerde genç sanatçıların tanıtılmasını sağlamak, workshoplarla gençlerin ve çocukların müze etkinliklerine katılmasını sağlamak, müze mağazasında satılan ürünlerden sağlanan gelirle kız öğrencilerine burs verilmesini sağlamaktır. Sanatı halk içinde yaygın hale getirmek, sevdirmek, sanat eserleri üretmeleri için ortam hazırlamak, eğitim hizmetleri vermek, yol göstermek, gençlerin bu alanda etkin bir biçimde yer alabilmeleri için çalışmak, gençlere sanat alanında gerekli maddi ve manevi yardımı yapmak bunun için fon faaliyetleri için talepler oluşturmaktadır. Müze de yer alan süreli sergi salonlarımızla genç sanatçılarımızın eserlerini halkla tanıştırmak için bir fırsat sağlamaktadır. Kadına yönelik her türlü şiddet, eşitsizlik ve cinsel istismarın müzemiz aracılığıyla farkındalık oluşturacağına inanıyorum.

3.2 Müzenin İçerik Düzenlemesi

“Kadın” olgusu etrafında şekillenen sergilerde, kimlik, beden, gündelik yaşam, mahremiyet konuları, kadın sanatçılar tarafından resmedilmiştir. Sanatın sorgulayıcı gücü ile kadın bakışının ince duyarlılığını bir araya getiren müzemizde, kadın/cinsiyet konusunun toplumsal alana yansımalarına katkı sağlayacağına inanıyorum.

3.2.1 Giriş

Müzeye girenleri karşılayan bir hol bulunmaktadır. Bu galeri kadın sanatçılar ve onların sorunlarıyla ilgili belgesel sunumların, gösterimlerin ve bilgi panolarının yer aldığı salon olarak tasarlanmıştır. İkinci galeride; “cumhuriyet öncesi kadın sanatçılar”, üçüncü galeride; “cumhuriyet kuşağı kadın sanatçılar”, dördüncü galeride; “yakın dönem yakın sanatçılar”, beşinci galeride; “süreli sergi salonu” altıncı galeride; “arşiv ve kitaplık” yedinci galeride;”resim atölyeleri” sekizinci; “çocuk atölyeleri” dokuzuncu galeride ise “mağaza” yer almaktadır.

3.2.2 Cumhuriyet Öncesi Kadın Sanatçılar

- Celile Hikmet
- Mihri Müşfik
- Müfide Kadri
- Melek Celal Sofu
- Belkıs Mustafa
- Bedia Güteryüz

3.2.3 Cumhuriyet Kuşağı Kadın Sanatçılar

- Fahr el Nisa Zeid
- Hale Asaf
- Eren Eyüboğlu
- Sabiha Bengütaş
- Nermin Faruki
- Füreya Koral

3.2.4 Yakın Dönem Kadın Sanatçılar

- Leyla Gamsız
- Seyhun Topuz
- Ayşe Erkman
- Handan Börteçene
- Jale Yılmabaşar
- Alev Ebüzziya
- Neş'e Erdok
- Selma Gürbüz
- Tomur Atagök
- İpek Duben
- İnci Eviner
- Şükran Moral
- Canan Şenol

3.2.5 Süreli Sergi Salonu

Genç kadın sanatçıların eserlerinin yer alacağı yıllık sergi programı düzenlenmektedir. Genç sanatçıların kendilerini tanıtacağı sanatlarını icra edebileceği sanatseverlerle buluşabileceği bir etkinlik alanıdır. Bu sergilerin broşür, katalog ve davetiyelerine internet sitesinden online olarak ulaşılabilir. Bu sergiler aracılığıyla genç sanatçılar kendilerini daha da geliştirmekte ve halkla sanatı daha fazla buluşturmaktadır.

3.2.6 Arşiv ve Kütüphane

Müzemizde Kadın sanatçılara ve kadına dair geniş bir arşiv bulunmaktadır. Herkesin rahatlıkla ulaşabileceği ve araştırma yapabileceği düzene sahiptir.

3.2.7 Resim Atölyeleri

Bu atölyelerde yabancı öğrenci değişim programıyla Ülkemize gelen öğrencilere 3 aylık resim dersleri verilmektedir. 3 ayın sonunda öğrencilere sergi olanağı sunulmaktadır. Yılda en az bir kere öğrencilerin ve sanatçıların ürettikleri eserlerden derlenmiş dergi yayınlanacaktır. Bu dergide öğrenciler ve sanatçılar kendini ifade edebilecek sanatını sunabilecektir.

3.2.8 Çocuk Atölyeleri

Müzeler çocukların eğitiminde önemli bir role sahiptir. Çocuklar sayesinde ebeveyn de sanata heveslendirilebilir. Bu yaklaşımla çocuklara sanatı sevdirecek onların yaratıcılığını destekleyecek Workshop çalışmaları düzenlenmektedir. Çocuklar önce sergiyi gezip ardından atölyelerde yeteneklerini ortaya çıkarmaktadır.

3.2.9 Mağaza

Müze mağazamızda her yaşta insana hitap eden müze koleksiyonlarında yer alan gündelik ve hediyelik ürünler yer almaktadır. Mağazamızdan elde edilen gelir kız öğrencilerimize resim bursu imkanı sağlamaktadır.

3.3 Müzenin Çalışma Yöntemi

Müzedede Müze Müdürüne bağlı; Müze Müdür yardımcısı, İdari ve Mali İşler Sorumlusu, Kurumsal İletişim Sorumlusu, Karşılama ve Gişe elemanı, Güvenlik personeli ve Temizlik personeli oluşan 12 kişilik bir ekip bulunmaktadır. Ayrıca Üniversite öğrencilerine çalışma ve staj imkanı sunmaktayız. Müzenin ziyaret saatleri Salı, Perşembe, Cuma, Cumartesi, Pazar: 10.00-18.00
Çarşamba:10.00-20.00. Pazartesi günleri kapalıdır.
Müze Bayramların ilk günü ve 1 Ocak'ta kapalı olacaktır.

3.4 Bütçe

Avrupa Birliği, kamuoyunda AB üyeliği hakkında olumlu görüşleri artırmak ve AB'nin değer ve politikalarının daha iyi anlaşılmasını sağlamak üzere uyguladığı "Sivil Toplum Diyalogu" projesi çerçevesinde, kültürel alanda işbirlikleri oluşturmak ve ortaklıkları desteklemek amacıyla yürüttüğü Kültür-Sanat Hibe Programından müzenin hayata geçirilmesi için destek alınması öngörülmektedir.

Ayrıca müze hayata geçtikten sonra işletme ve genel giderlerin temini için kültür sanat alanında sponsorluk desteği veren özel kurum ve kuruluşlarla işbirlikleri planlanmaktadır. Süreli sergilere sponsorluk faaliyetlerinin yanı sıra müzenin 3 yıllık ana sponsorluğunu üstlenecek özel bir kurum arayışına girilecektir. Bu çerçevede bir sponsorluk dosyasının oluşturulup kurumlara iletişime geçilecektir.

Müze girişinde belli bir ücret alınacaktır. Öğrenci öğretmen ve emeklilere uygulanacak indirimli fiyat üzerinden yüzde elli olarak tespit edilmiştir.

Müze mağazasında satışa sunulacak ürünlerin üretimi ve planlamasında Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı KEDEV ile işbirliği yapılması planlanmaktadır.

Giriş ücretleri ve müze mağazasının satışından elde edilecek gelir kız çocukların eğitimine burs olarak aktarılacaktır.

Ayrıca Kültür Bakanlığı desteği ile hayata geçecek yabancı öğrenci değişim programı ile farklı kültürlerden öğrencilere 3 aylık eğitim imkanı sunulması ve sonrasında sergi yapılması planlanmaktadır. Bu eğitim faaliyetleri çerçevesinde Uluslararası Kadın Sanatçılar Derneği Feminart ile işbirliği planlanmaktadır.

SONUÇ

Tarihsel süreçte kadınların toplum içerisinde maruz kaldığı cinsiyet ayrımının, sanat hayatında da kadın sanatçıların eğitim hakkının elinden alınması ve sanatlarını ortaya koyarken yaşadıkları sorunlar ele alınarak incelenmiştir. Kadın sanatçı olmanın zorlukları ve bu zorlu koşullar içerisinde Türkiye’de kadın sanatçıların yaratıcılığını ortaya koyma süreci değerlendirilmiştir.

Kadınların toplumun her alanında olduğu gibi sanat alanında da karşılaştığı eşit olmayan sosyal koşullar, kimliklerini özgürce ortaya koyabilmelerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Kadının sanat alanında tıpkı toplumun pek çok alanında olduğu gibi ikinci plana atıldığını görmekteyiz. Kadın sanatçı olarak var olabilmenin kimliğini özgürce ortaya koyabilmekle ilişkili olduğunu düşünüyorum. Kadınlar, sanatçı olarak kimliğini oluşturma ve bu kimliğin diğerleri tarafından kabul edilmesi sürecinde güçlükler yaşamıştır. Toplumsal ortamda var olan kadına yönelik eşitsizliğin iyileştirilmesi ve kadınların özgürce benliklerini ve kimliklerini ortaya koymaları için kendilerine yeni sosyal araçlar yaratması gerekmektedir.

Toplum tarafından kadına ve erkeğe yönelik cinsiyet rolleri belirlenmektedir. Toplum cinsiyetlere atfettiği rollerle neyin erkeksi ya da kadınsı olduğuna yönelik tanımlar yapmaktadır. Böylelikle kişi yaradılışı ile kazanmış olduğu cinsiyet kimliğini daha sonra ise toplumsal yaşantısıyla kazandığı özelliklerle bütünleştirir. Bunun beraberinde ortaya konan toplumsal cinsiyet rollerinin erkekleri daha avantajlı bir konuma taşıdığını görmekteyiz. Bu süreç sonunda ortaya çıkan durum; ailede rollerinin paylaşımında erkeğin en önemli görevi, ailenin geçimini sağlamak; kadının ise, ev işlerini yapmak, çocukların ve erkeğin bakımını üstlenmektir. Bu durum sosyal alanda kadına ikincil bir konum belirler. Böyle bir konum kadının sanatta ve pek çok alanda görünmez kişi haline dönüştürmektedir. Gerçekleşen bu görünmezlik çoğunlukla erkeklerden oluşmaktadır. Bu eşitsizlik sanatsal üretiminin yalnızca erkekler tarafından mı ortaya koyulabileceği sorusunu akla getirmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki sanatsal ve kültürel üretim sadece erkelere ait bir özellik değildir. Sanat tarihinde kadın sanatçılara gerekli koşullar ve imkanlar sağlandığında plastik sanatlar alanında verilen değerli çalışmalar ortaya koyabildiklerini görmekteyiz.

Araştırmalarıma göre kadınların Rönesans’tan önce sanatla ilgilendiklerine dair doyurucu bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak Rönesans ile birlikte yukarıda da bahsettiğim gibi kadınların sanat alanında çalışmalar ortaya koydukları bilinmektedir. Ancak, o dönemde de kadın sanatçılar için sanat alanında çalışma yapmalarını destekleyici ve imkan sağlayıcı olmak yerine engelleyici bir ortam yaratıldığı görülmektedir. Bu durum karşısında bile sanatını ortaya koymaya çalışan kadın sanatçıların zorluklarla karşılaştığı görülmektedir. Dünyaca ünlü kadın ressamlardan; Artemisia Gentilesahi, Frida Kahlo, Louise Bourgeois ve Marina Abramovich gibi sanatçıların yeteneklerinin keşfedilmesi, eğitim görmek adına yaşadıkları sıkıntılar, toplumsal cinsiyet ayrımı sebebiyle toplum tarafından gördükleri

baskılar, bu baskıların eserlerine yansiyışı ve eserlerinin günümüze dek ulaşması ve yorumlanışı ele alınmıştır.

Ele aldığım sanatçılarda dahil olmak üzere kadınların sanat eğitiminde eşit haklara sahip olamamasının onların yaratıcılıklarını tetiklemiş olabileceğini düşünüyorum. Tezimden çıkardığım sonuç üzerine diyebiliriz ki; bu dönemde topluma karşı çıkma cesaretini gösterip, ben de buradayım diyebilen her kadın sanatçının zorluklarla dolu bir geçmişi olduğunu görmekteyiz. Şu anda benim gibi kadın sanatçılar üzerine tez yazan öğrenciler var ise kadın sanatçıların bu savaştan galip geldiklerini söyleyebiliriz.

Tezimde araştırdığım ve yer verdiğim kadın sanatçıları seçerken dönemin öne çıkan ve ses getiren sanatçısı olmasına özen gösterdim. Türkiye’de resim sanatına bakış açısı Osmanlı Devleti’nden, Cumhuriyet dönemine ve 1950’lerden sonraki dönemde başlayan gelişmeler çerçevesinde incelenmiştir. İlk Türk kız resim okulu olan İnas Sanayi-i Nefise Mektebi’nin kuruluşu incelenmiş ve burada eğitim gören kadın ressamlarımızın hayatları, resim çalışmaları, sergileri, uluslararası başarıları incelenmiştir.

Tezde müze tasarımı bir içerik olarak kurgulanmıştır. Farklı tarzlardan ve farklı kuşaklardan sanatçıları incelemeye özen gösterilmiştir. Müze dönemlere göre salonlara ayrılmış, kronolojik yaklaşımla düzenlenmiştir. Müzenin içinde 9 farklı salon yer almaktadır. Giriş bölümünde sanatçılarla ilgili bilgi panoları ve gösterimler vardır. Cumhuriyet öncesi kadın sanatçılar, cumhuriyet kuşağı kadın sanatçılar ve yakın dönem kadın sanatçılar olarak ayrı salonlarda yer almaktadırlar. Süreli sergi salonunda genç sanatçılara yer verilmektedir. Arşiv ve kitaplık salonunda ise kadın sanatçılar ve kadına dair geniş bir bilgi yelpazesi bulunmaktadır. Resim atölyelerinde yurt dışı değişim programlarıyla farklı kültürden öğrencileri bir araya getiriyoruz. Çocuk atölyelerinde ise çocuklara sanatı sevdirmek için workshop çalışmaları yapılmaktadır.

Bu müze aracılığıyla Türk resim sanatının farklı dönemlerine imza atmış kadının sanatçıların eserlerinin bir çatı altında toplanması, böylelikle kadının sanat dünyasındaki varlığının kamusal alanda göz önüne serilmesi amaçlanmaktadır.

İnceleme kapsamında; Celile Hikmet, Mihri Müşfik, Müfide Kadri, Belkıs Mustafa, Melek Celal Sofu, Fahrel Nisa Zeid, Nermin Faruki, Hale Asaf, Eren Eyüboğlu, Bedia Gülyüz, Füreyya Koral, Leyla Gamsız, Alev Ebüzziya, Jale Yılmabaşar, Tomur Atagök, Sabiha Bengütaş, Neş’e Erdok, İpek Duben, Seyhun Topuz, Ayşe Erkman, İnci Eviner, Handan Börteçene, Selma Gürbüz, Şükran Moral, Canan Şenol gibi ilk Türk ressamların eserlerine yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, Nermin, **Türk Toplumunda Kadın**, 2. Basım, İstanbul: Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları, 1982.
- Akan, Ayten, **Cins CinsMekan**, İstanbul: Varlık Yayınları, 2009.
- Alıbsah, Aydeniz, **Kadın Hakları ve Yeni Medeni Kanun**, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt.81, Sayı.2, 2007.
- Alkan, Ayten, **Yerel Yönetimler ve Cinsiyet**, Ankara: Dipnot Yayınları, 2005.
- Alkan, Türker, **Kadın Erkek Eşitsizliği Sorunu**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Yayın No: 475, 2000.
- Altan, Ömer Zühtü, **Sosyal Politika, Eskişehir: Ankara Üniversitesi Yayını**, Yayın No:1477, 2003.
- Altan, Ömür Zühtü, **Kadın İşçiler ve Türkiye'de Kadın İşçilerin 1475 Sayılı İş Kanunu ile Korunması**, Eskişehir: Eskişehir İTİA Basımevi, 1980.
- Altan, Şengül ve Ersöz, Aysel, **Kadının Çifte Yükümlülüğü, Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadın Statüsü ve sorunları Genel Müdürlüğü Bülteni**, Sayı.2, 1994.
- Alvesson, Mats ve DueBilling, Yuvonne, **GenderManagersAndOrganizations**, Berlin-Newyork: Walter De Gruyter, 1994.
- Arat, Necla, **Türkiye'nin Kadınları, Panel Konuşması**, <http://www.baskonsolosluk.ch/3633/>
- Bakırcı, Kadriye, **İşyerinde Cinsel Taciz**, İstanbul: Yasa Yayın, 2000.
- Ballantine, John Holme, **Eğitim Sosyolojisi**, New Jersey: PrenticeHall, 1983.
- Baypınar, Başar, **İşyerinde Cinsel Taciz, Çalışma Yaşamında Dönüşümler**, 2.Basım, Aşkın Keser (editör), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005.
- Cedaw, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme, 1981.
- Cleveland, Jeanetta N. ve Kerst, Melinda E., **SexualHarassmentandPerceptions of Power: An Under ArticulatedRelationship**, Journal of VocationalBehaviour, 1993.
- Çiftçi, Birgül, **Türkiye'de Sanayileşme Sürecinde Çalışan Kadınlar ve Aile İçi Yaşam**, TİSK Yayınları, İstihdam, Kadın İşgücü ve Yeni İş Kanunu Sempozyumu, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1097>.
- Demirbilek, Sevda, **Sosyal Güvenlik Sosyolojisi**, İzmir: Legal Yayıncılık, 2005.
- Dikbayır, Gülfer, **Kadın ve Erkeklerin Gelir Getirmeyen Faaliyetlerinin İncelenmesi İçinde: 4.Ulusal Kadın Çalışmaları Toplantısı**, İzmir: Ege Üniversitesi Yayını, 1998.
- Dilli, Celalettin, **Zorunlu Eğitim Çağında Bulunan Kız Çocuklarının Okula Gitmeme Nedenleri (Şırnak İli Örneği)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi SBE, 2006.

Erdoğan, GülüşanÖzgül, **İşletme Yönetiminde Sosyal Sorumluluk Bakış Açısıyla Kadın Yönetici Terfilerinde Terfi Engelleri (Tekstil Sektöründe Bir 113 Araştırma)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, 2002.

Erkek, Seyida ve Karagöz, Hakan, **Kadının İş Hayatındaki Yeri ve Karşılaştığı Sorunlar**, Konya: Konya Ticaret Odası, 2009.

Eyüboğlu, Ayşe, Özar, Sems ve Tanrıöver, Tufan, **Kentli Çalışanların Çalışma Koşulları Ve Çalışma Yaşamını Terk Nedenleri**, 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek, Oya Çitçi (editör), Ankara: TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayınları, 1998.

Gerni, Merni, **Yönetimde Kadınlar**, İstanbul: Beta Yayınları, 2001.

Gök, Fatma, **Türkiye’de Eğitim ve Kadınlar:1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar İçinde**, Şirin Tekeli (Derleyen), İstanbul: İletişim Yayınları, 1993.

Gök, Fatma, **Türkiye’de Kadınların Eğitimi; Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Kadın Eserleri Kütüphanesi Makale Arşivi, No.6, 1999.

Greenhaus, Jeffrey H. ve Beutell, Nicholas J. ,**Sources of Conflict Between Work and Family Roles, Academy of Management Review**, 10, 1995.

Griffin, Ricky, **Management**, 4th Edt., Texas, 1993.

Gümüšoğlu, Firdevs. **Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet**, Kadın Çalışmaları Dergisi, Cilt.1, Sayı.1 Ocak-Nisan 2006.

Gündüz, Feran, **Kadın İşgücünün Türk Ekonomisine Katılımı**, Eyüp Kemerlioğlu’na Armağan, Sivas: Önder Matbaacılık, 2000.

Heaton, Herbert, **Avrupa İktisat Tarihi 1**, Ali M. Kılıçbay ve Osman Aydoğuş (çeviren), Ankara: Teori Yayınları, 1985.

<http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/economy.htm>,

İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı), **Avrupa Birliği’nin Sosyal Politikası ve Türkiye’nin Uyumu**, İstanbul: İKV Yayınları, 2001.

KA-DER, **Kadın Siyasetçinin Elkitabı**, İstanbul: Acar matbaacılık, 2002.

KA-DER, **Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı**, İstanbul: Acar matbaacılık, 2002.

Kadın Emegi Platformu Raporları,

http://www.turkis.org.tr/source.cms.docs.turkis.org.tr.ce/docs/file/Kad%C4%B1n_Emegi_Platformu_Komisyon_Raporlar%C4%B1.pdf

Kadiger, **Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği**, İstanbul: TÜSİAD Yayınları, 2008.

Kim Neden İş Arıyor, <http://www.kto.org.tr/tr/dergi/dergiyazioku.asp?yno=2315&ano=113>

Koray, Meltem, **Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri**, Amme Dergisi, Cilt 25, Sayı.1, Mart 1992.

Koray, Meltem, **Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri**, Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası, İstanbul: BASİSEN Eğitim ve Kültür Yayınları:23, 1993.

Koray, Meryem, Demirbilek, Sevda ve Demirbilek, Tunç, **Gıda İşkolunda Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği**, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayını, 1999.

KSSGM, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, **Bankacılık Sektöründe Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık**, Ankara: T.C. KSSGM Yayınları, 2000.

Kumaş, Handan ve Çağlar, Atalay, Türkiye’de **Kadın Eksik İstihdamını Belirleyen Faktörler: TükHanehalkı İşgücü Anketi Ham Verileri Cinsiyete Dayalı Bir Karşılaştırma**<http://calismatoplum.org/sayi29/kumas.pdf>.

Mahiroğulları, Adnan, **Türkiye’de Sendikalaşma Evreleri ve Sendikalaşmayı Etkileyen Unsurlar**, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt.2, Sayı.1, <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/98.pdf>.

Minibaş, Türkel, **Türkiye’nin Kalkınma Sürecinde Kadın İşgücü**, Aydınlanmanın Kadınları, Necla Arat (editör), Cumhuriyet Kitap Kulübü, 1998.

Miser, Rıfat, **Topluluk Katılımı**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2000.

Moroğlu, Nazan, **Kadın İstihdamı Zirvesi**, İstanbul: TİSK, 10-11 Şubat 2006.

Morrison, Ann M. , White, Randall P. ve Ellen Van Velsor, **Breaking The Glass Ceiling, Reading**, A.M: Addison-Wesley, 1987.

¹OECD, *Employment Outlook, Women At Work: WhoAreTheyAnd How AreTheyFaring?*,<http://www.oecd.org/dataoecd/36/7/17652667.pdf>,

Onaran, Oğuz, Bükler, Seçil ve Bir, Ali Atıf, **Eskişehir’de Erkek Rol ve Tutumlarına İlişkin Alan Araştırması**, Eskişehir: Ankara Üniversitesi, Yayın No:1047,1998.

Özbay, Ferhunde, **Türkiye’de kırsal kentsel Kesimde Eğitimin Kadınlar Üzerine Etkisi**, Nermin Abadan-Unat, (editör) Ankara: Türk Toplumunda Kadın, Sosyal Bilimler Derneği, 1979.

Özer Mustafa ve Biçerli, Kemal, **Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2003.

Palaz, Serap, **Türkiye’de Cinsiyet Ayrımcılığı Analizinde Neo Klasik Yaklaşımına Karşı Kurumcu Yaklaşım: Eşitliği Sağlayıcı Politika Önerileri**, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c6s9/makale/c6s9m5.pdf>

Petrol-İş, **Kadınlar Sosyal Güvenceden Yoksun**, Petrol-İş, Sayı.92, 1994.

Renick, James, **Sexual Harassment at Work: WhyIt Happens, What to Do About it?**,Personel Journal, August, 1980.

Saka, Gülay, **Bankacılık Sektöründe Çalışan Kadınların Cinsiyet Ayrımcılığı Sorunları (Sakarya Örneği)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi SBE, 2004.

Saktanber, Ayşe, **Türkiye’de Medyada Kadın: Serbest Müsait Kadın veya İyi Eş, Fedakar Anne**, Ankara: ODTÜ, 1990.

Seyyar, Ali, **Sosyal Siyaset Açısından Kadın ve Aile Politikaları**, İstanbul: Birey Yayıncılık, 1999.

Soysal, Tamer, **Uluslararası Sözleşmeler Işığında 4857 Sayılı İş Kanununda Kadın İşçiyi Koruyan Hükümler**, Kamu-İş Dergisi, Cilt.8, Sayı.4, 2006.

Tan, Mine, **Kadının Ekonomik Yaşamı ve Eğitim**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1979.

Tan, Mine, **Yaşam Boyu Öğrenme ve Toplumsal Cinsiyet Boyutunda Kimi İçermeleri.1.Yaşam Boyu Öğrenme Sempozyum Bildirileri ve Tartışmalar**, Ankara: Pegem A Yayınları, 2005.

Tanilli, Server, **Ne Olursa Olsun Savaşıyorlar: Kadın sorununun Neresindeyiz**, İstanbul:Alkım Yayınevi, 2006.

Tatlıdil, Ercan, **Kentleşme Sürecinde Kadın ve Çalışma Yaşamı, Kadının Çalışma Yaşamı, İzmir, Alman Kültür Merkezi**, 18-19 Ekim 1993.

Tezcan, Ercüment, **Çalışma Yaşamında Kadın-Erkek Eşitliği ve Avrupa Birliği Çerçevesindeki Uygulamalar, 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek**, Oya Çitçi (editör), Ankara: TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayınları, 1998.

TİSK, **Çağdaş Sanayi Merkezinde Kadın İşgücünün Konumu: Bursa Örneği**, Ankara: TİSK Yayını, 2002.

TİSK, **İstihdam Kadın İşgücü ve Yeni İş Kanunu Sempozyumu**, İstanbul: TİSK, Yayın No:242, Mayıs 2004.

Tomaso, Nancy Di , **Sexuality in theWorkplae: Disclrimination and Harassment**, J. Hean, D.L. Shepport, Tancred. P.I. Sheriff, G. Burrell (editör), The Sexuality of Organization Newbury Park, CA: Sage, 1989.

TÜBA, **İş İşçi Çalışma Bülteni**, Ankara: Türkiye Basın Ajansı, 1993.

Türkiye İstatistik Kurumu, 01.07.2015 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden alınmıştır.

TÜSİAD-T (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği), **Kadın – Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset**, İstanbul: TÜSİAD-T Yayınları, Aralık 2000.

Unicef, **Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığının Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi**, UnicefTurkey, 2004.

Üstüngüler, Hale ve Cicioğlu, Filiz, **Kamu ve Özel Sektördeki Kadın Yöneticilerin Karşılaştıkları Engeller: Sakarya İli Örneği**, Türk Dünyasında Sosyal Bilimler: Kuram, Yöntem ve Uygulama, 3. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 05-09 Haziran-Celalabat/Kırgızistan, 2005.

Vinnicombe, Susan ve Colwill, Nina, **TheEssence of Womenın Management**, Prentice Hall,1995.

Yıldırak, Nurattin, **Köy Kadınlarının Sosyo Ekonomik ve Kültürel Konumları**, İstanbul: FES Yayıncılık, 1992.

Zetkin, Clara, **Kadın Sorunu Üzerine Seçme Yazılar**, 3.Basım, İsmail Yarkin (çev), İstanbul: İnter Yayınları, 1996.

<http://www.ipekduben.com/tur/about.php>

<http://www.galerinev.com/tr/sanatcilar/detay/14/inci-eviner>

<http://www.galerizilberman.com/zilberman/sukran-moral-a50-tr.htm>

<http://www.merichizal.com/pPages/pArtist.aspx?paID=621§ion=1&lang=TR&bhcp=1>

EKLER 1

Resim 1. Portre- Artemisia Gentileschi

**Resim 2. "Susanna ve İhtiyarlar (1610)"
Artemisia Gentileschi**

Resim 3. “Bakire ve Çocuk (1609)” Artemissia Gentileschi

Resim 4.İsimsiz- Artemissia Gentileschi (1638)

**Resim 5. “Judith’in Holofernes’i Öldürmesi” (1612-13)
Artemissia Gentileschi**

**Resim 6.Lute Çalan Kadın (1609-1612)
Artemissia Gentileschi**

Resim 7. Anahtar ve El Tamara Lempicka

**Resim 8. Adam ve Kadın
Tamara Lempicka**

Resim 9.Frieda ve Diego- Rivera Frida Kahlo

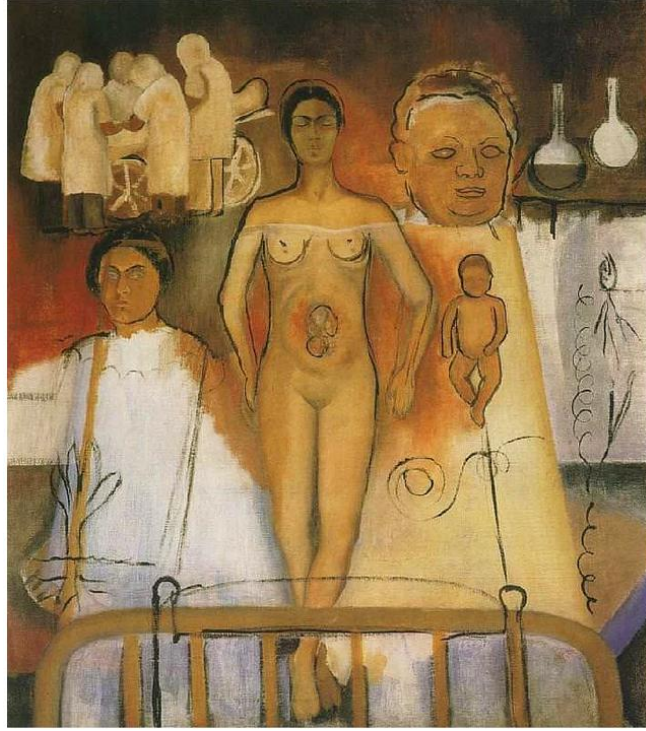
Resim 10.Umutsuz -Frida Kahlo

Resim 11.Saçsız Hali ile Otoportre -Frida Kahlo

Resim 12.Henry Ford Hastanesi- Frida Kahlo

Resim 13.Frida ve Sezeryan Operasyonu

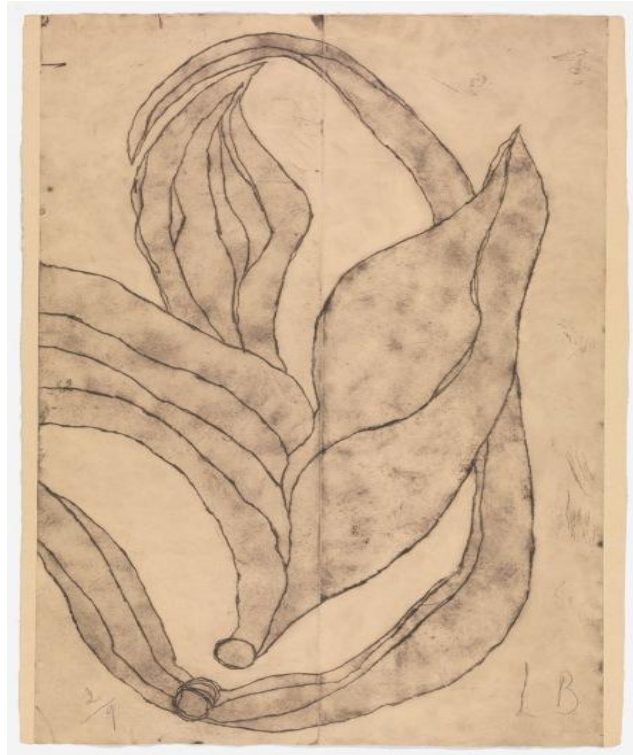
Frida Kahlo

Resim 14.Fridalar- Frida Kahlo

Resim 15.Louise Bourgeois

Resim 16.Louise Bourgeois

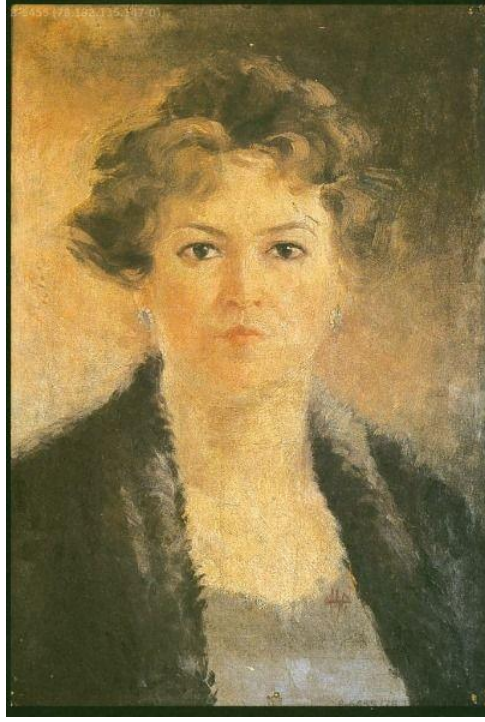

Resim 17.Sıra Dışı Aşk- Marina Abromovic

Resim 18.Yaz Kurtul Yap Kurtul- Marina Abromovic

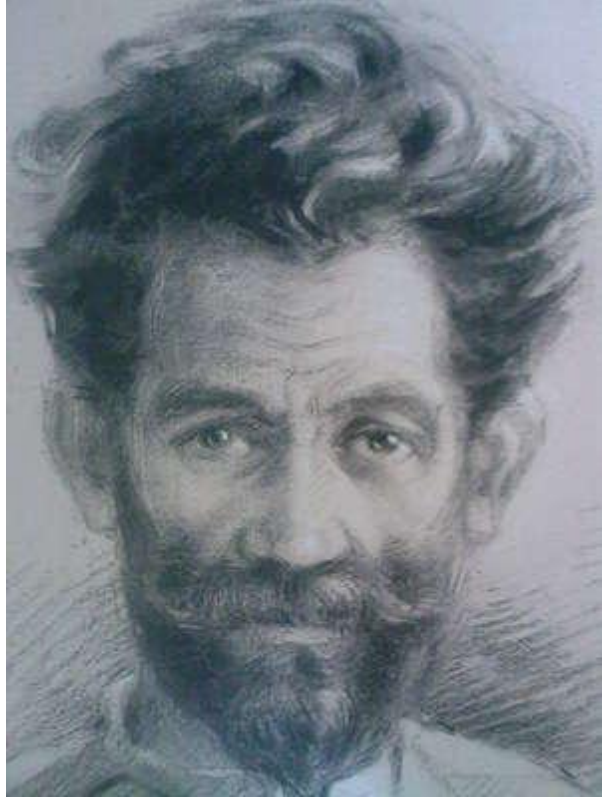
EKLER 2

Resim 1.Portre- Celile Hikmet

Resim 2. Portre- Celile Hikmet

Resim 3. Samih Rifat BEY –Celile Hikmet

Resim 4. Natürmort- Celile Hikmet

Resim 5.Kadın Portresi – Mihri Müşfik

Resim 6.Otoportre Mihri Müşfik

Resim 7. “Sevgili Vecih’ciğime İstanbul Hatırası”- Mihri Müşfik

Resim 8.Tevfik Fikret Portresi- Mihri Müşfi

Resim 9.Enise Hanım – Mihri Müşfik

Resim 10.Mustafa Kemal Atatürk Portresi- Mihri Müşfik

Resim 11.Yaşlı Kadın Portresi Mihri Müşfik

Resim 12 .Çingene Kızı – Mihri Müşfik

Resim 13.Kitap Okuyan Kadın Portresi- Müfide Kadri

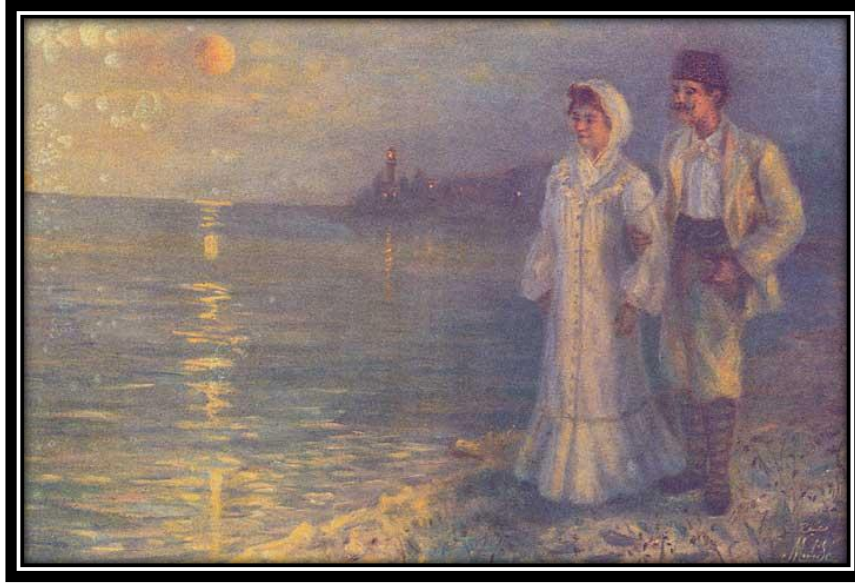
Resim 14.Kayıkta Kızlar Portresi – Müfide Kadri

Resim 15.Kırda Kadınlar Piknik-Müfide Kadri

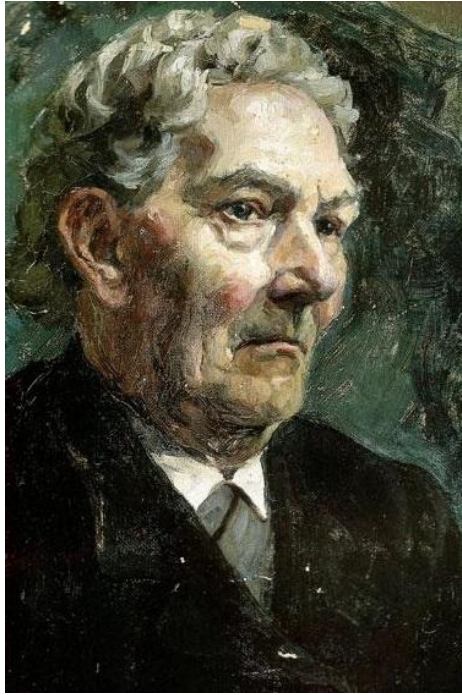
Resim 16.Otoportre –Müfide Kadri

Resim 17.Sahilde Aşk Müfide Kadri

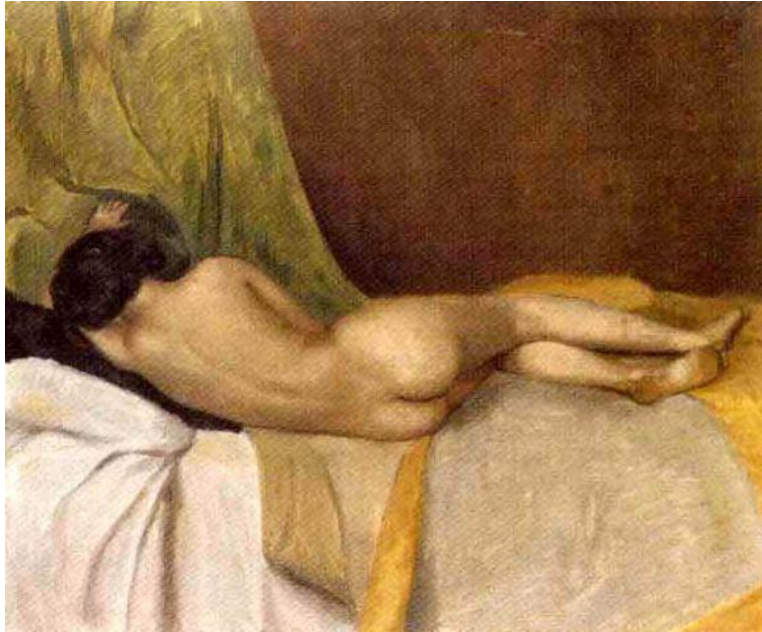
Resim 18.Dua Eden Kız – Müfide Kadri

Resim 19.Yaşlı Adam – Belkis Mustafa

Resim 20.Çıplak Kadın Portresi- Belkis Mustafa

Resim 21. İsimli Melek Celal Sofu

Resim 22 . İsimsiz Melek Celal Sofu

Resim 23. İsimsiz Melek Celal Sofu

Resim 24.Portre -Fahr el Nissa Zeid

Resim 25. Portre Fahr el Nisa Zeid

Resim 26. Portre Fahr el Nissa Zeid

Resim 27. İsimsiz Nermin Faruki

Resim 28. İsimsiz Nermin Faruki

Resim 29 .Atatürk Büstü- Sabiha Bengütaş

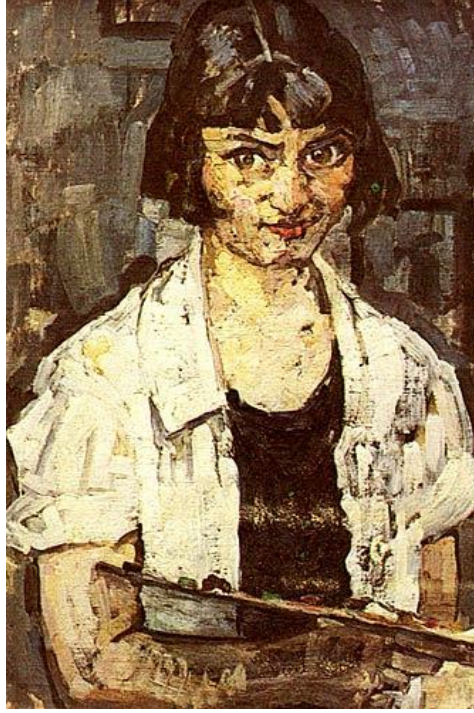
Resim 30. İnönü Heykeli- Sabiha Bengütaş

Resim 31. Bursa'dan Manzaralar- Hale Asaf

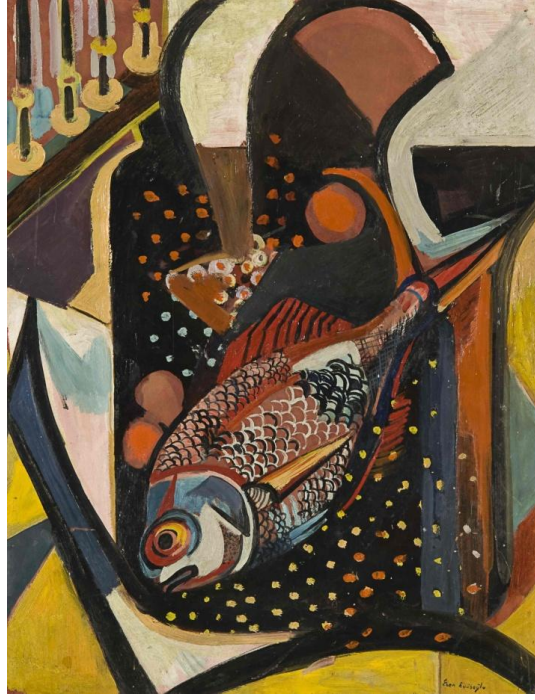
Resim 32. Otoportre-Hale Asaf

Resim 33. Paletli Hale Asaf

Resim 34. Bursalı Gelin –Eren Eyüboğlu

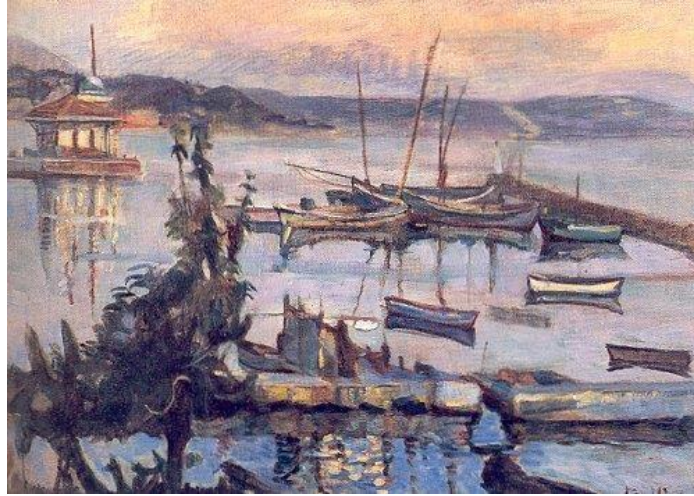
Resim 35. Balıklı Natürmort -Eren Eyüboğlu

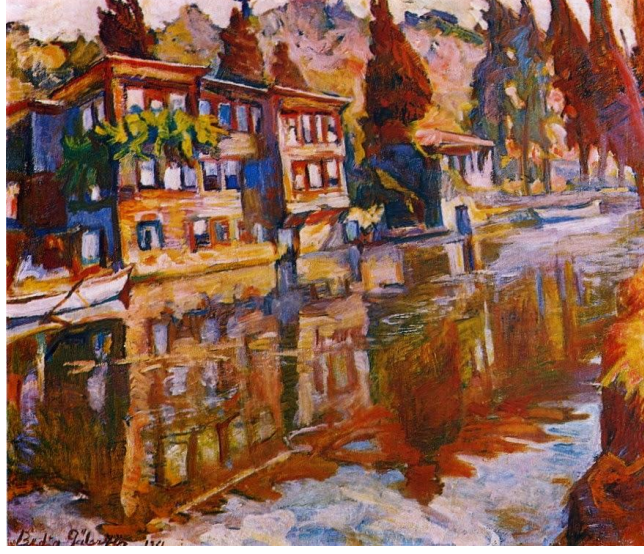
Resim 36. Oturan ıplak -Eren Eyüboğlu

Resim 37. Dikili Ağaç- Eren Eyüboğlu

Resim 38. Boğaz Bedia Güteryüz

Resim 39. Göksu- Bedia Gülerüz

Resim 40. Peyzaj Bedia Gülerüz

Resim 41. Vazo Seramik Füreye Koral

**Resim42.Yürüyenİnsanlar1
Füreye Koral**

Resim 43. Yürüyen İnsanlar 2
Füreyâ Koral

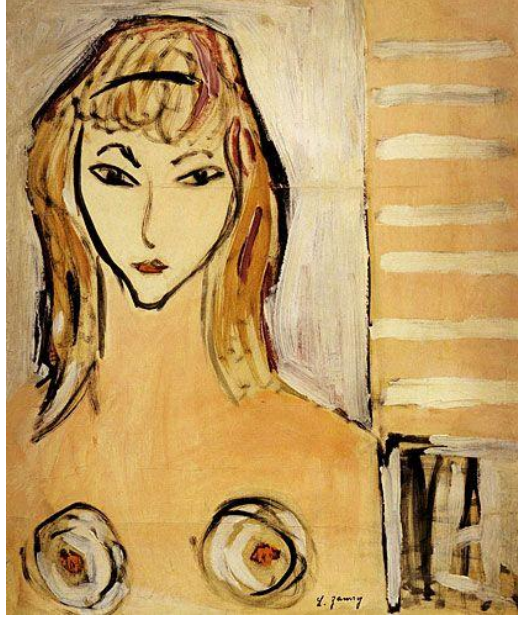
Resim44.Yürüyenİnsanlar3
Füreyâ Koral

Resim 45. Otoportre Leyla Gamsız

Resim 46. İsimsiz Leyla Gamsız

Resim 47. Retrospektif Leyla Gamsız

Resim 48. Siesbye Alev Ebüzziya

Resim 49. Siesbye Alev Ebüzziya

Resim 50. Siesbye Alev Ebüzziya

Resim 51. Siesbye Untitled Alev Ebüzziya

Resim 52. Ertugan Jale Yılmaşar

Resim 53. Ertugan 1996 Jale Yilmabaşar

Resim 54. Kediler Jale Yilmabaşar

Resim 55. İsimsiz Tomur Atagök

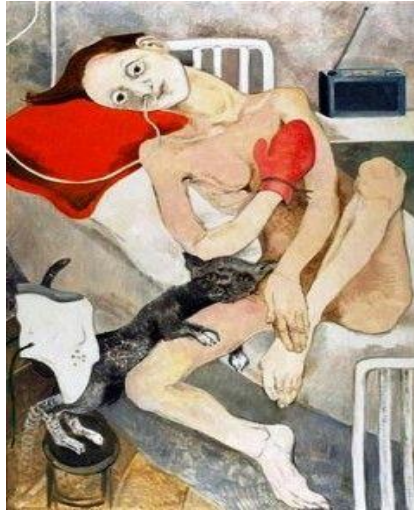
Resim 56. İsimsiz Tomur Atagök

Resim 57 . Gece Vapuru 1995- Neşe Erdok

Resim 58. Kötü Kedi 2005 –Neş'e Erdok

Resim 59. Neydik, Ne olduk 2008- Neş'e Erdok

Resim 60. Şerife 1982 İpek Duben

Resim 61. Daireler ve Dügümler Seyhun Topuz

Resim 62. Kareler Seyhun Topuz

Resim 63. Kırık Formlar -Seyhun Topuz

Resim 64. Turuncu- Ayşe Erkmen

Resim 65. Şapka 2010 -Ayşe Erkmen

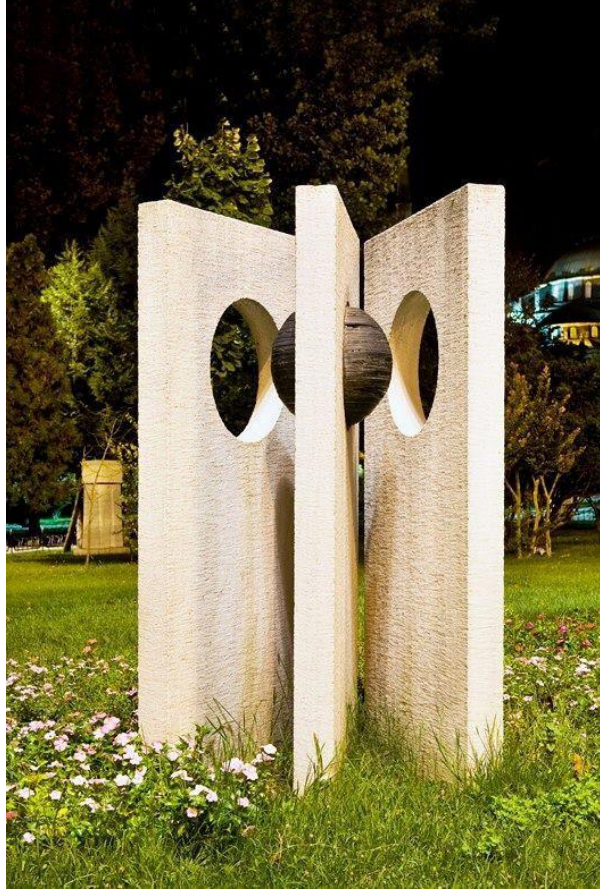
Resim 66. Harem -İnci Eviner

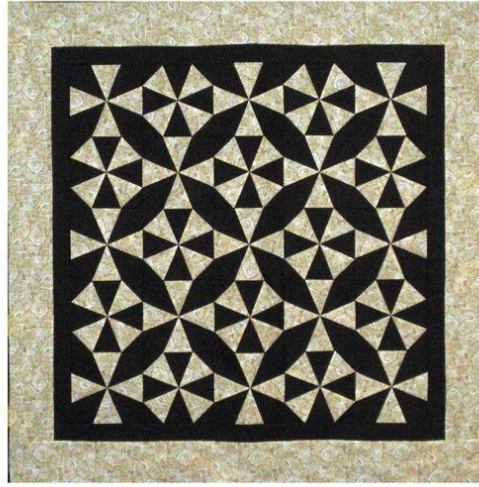
Resim 67. İstanbul Modern Özel Koleksiyon- İnci Eviner

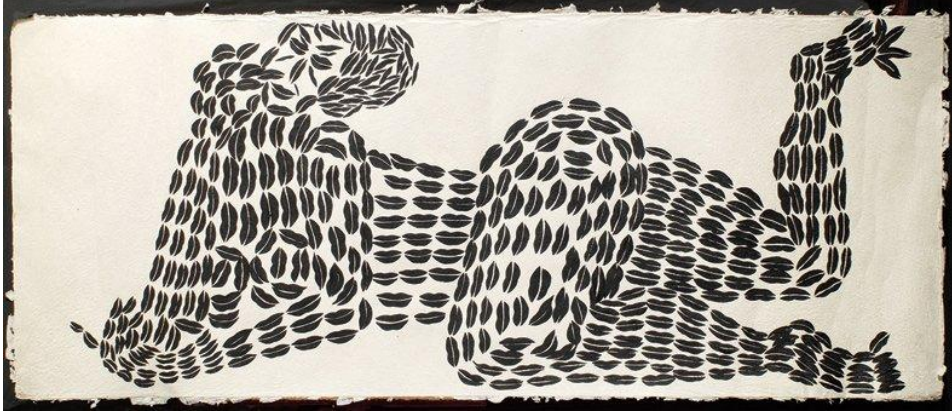
Resim 68. Bavul -Handan Börteçene

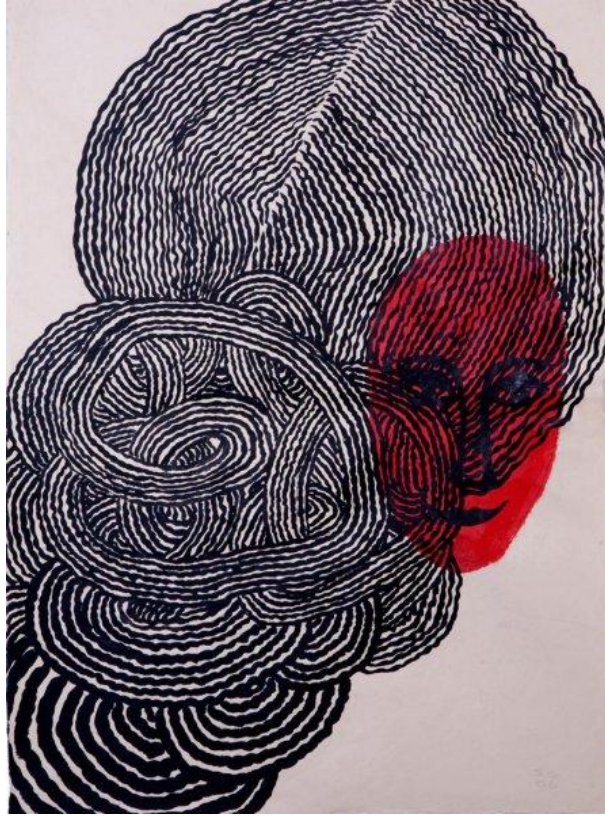
Resim 69. Sarayhan Park İstanbul 1994- Handan Börteçene

Resim 70. Small Quilt Patterns Handan Börteçene

Resim 71. Dudak -Selma Gürbüz

Resim 72. Kırmızı Yüz -Selma Gürbüz

Resim 73. Yıldız -Selma Gürbüz

Resim 74. Gece Uyku Güzelleri- Selma Gürbüz

Resim 75. İsimsiz -Şükran Moral

Resim 76. Çocuk Gelin -Şükran Moral

Resim 77. Despair -Şükran Moral

Resim 78. Hamam -Şükran Moral

Resim 79. Üç kişiyle Evlilik -Şükran Moral

Resim 80. İsimsiz- Canan

Resim 81. İsimsiz –Canan

